

R.U.R.

(Rossum's Universal Robots)

Karel Čapek

Kolektivní drama o vstupní komedii a třech dějstvích

OSOBY

Harry Domin centrální ředitel Rossumových Univerzálních Robotů

Inž. Fabry generální technický ředitel R.U.R.

Dr. Gall přednosta fyziologického a výzkumného oddělení R.U.R.

Dr. Hallemeier přednosta ústavu pro psychologii a výchovu robotů R.U.R.

Konzul Busman generální komerční ředitel R.U.R.

Stavitel Alquist šéf staveb R.U.R.

Helena Gloryová

Nána její chůva

Marius Robot

Sulla Robotka

Radius Robot

Damon Robot

1. Robot

2. Robot

3. Robot

4. Robot

Primus Robot

Helena Robotka

Robotský sluha

a četní Roboti

Domin v předeře asi osmatřicetiletý, vysoký, oholený

Fabry rovněž oholený, plavý, vážné a jemné tváře

Dr. Gall drobný, živý, snědý, s černým knírem

Hallemeier ohromný, hřmotný, se zrzavým anglickým knírem a zrzavým kartáčem vlasů

Busman tlustý, plešatý, krátkozraký žid

Alquist starší než ostatní, nedbale oblečený, dlouhých, prošedivělých vlasů a vousů

Helena velmi elegantní

Ve vlastní hře všichni o deset let starší.

Roboti v předeře oblečení jako lidé. Jsou úseční v pohybech i výslovnosti, bezvýrazných tváří, upřeného pohledu. Ve vlastní hře mají plátěné blůzy v pasu stažené řemenem a na prsou mosazné číslo.

Po předeře a druhém aktu přestávka.

Předehra

Ústřední kancelář továrny Rossum's Universal Robots. Vpravo vchod. Okny v průčelní stěně pohled na nekonečné řady továrních budov. Vlevo další ředitelské místnosti.

Domin (sedí u velikého amerického psacího stolu v otáčecím křesle. Na stole žárovka, telefon, těžítka, pořadač dopisů, atd., na stěně vlevo veliké mapy s lodními a železničními liniemi, veliký kalendář, hodiny, jež ukazují něco málo před polednem; na stěně vpravo tištěné plakáty: "Nejlacinější práce: Rossumovi Roboti" "Tropičtí Roboti, nový vynález. Kus 150 d." "Každý si kup svého Robota!" "Chcete zlevnit svoje výrobky? Objednejte si Rossumovy Roboty." Dále jiné mapy, dopravní lodní řád, tabulka s telegrafickými záznamy kursů atd. V kontrastu k této výzdobě stěn je na zemi nádherný turecký koberec, vpravo kulatý stůl, pohovka, kožená klubovní křesla a knihovna, v níž místo knih stojí láhve s vínem a kořalkami. Vlevo pokladna. Vedle Dominova stolu psací stroj, na němž píše dívka Sulla.)

Domin (diktuje) "- že neručíme za zboží poškozené dopravou. Upozornili jsme vašeho kapitána hned při nakládání, že loď je nezpůsobilá k dopravě Robotů, takže zkáza nákladu nepadá na náš účet. Znamenáme se - za Rossum's Universal Robots -" Hotovo?

Sulla Ano.

Domin Nový list. Friedrichswerke, Hamburk. - Datum. - "Potvrzujeme objednávku patnáct tisíc Robotů -" (zazvoní domácí telefon. Domin jej zvedne a mluví do něho) Haló - Zde centrální - ano. - Zajisté. Ale ano, jako vždycky. - Ovšem, kabelujte jim. - Dobrá - (zavěsí telefon) Kde jsem přestal?

Sulla Potvrzujeme objednávku na patnáct tisíc R.

Domin (zamyšleně) Patnáct tisíc R. Patnáct tisíc R.

Marius (vstoupí) Pane řediteli, nějaká dáma prosí -

Domin Kdo?

Marius Nevím. Podává vizitku.

Domin (čte) Prezident Glory. - Že prosím.

Marius (otevře dveře) Račte, paní.

(vejde Helena Gloryová. Marius odejde)

Domin (vstane) Račte.

Helena Pan centrální ředitel Domin?

Domin Prosím.

Helena Jdi k vám -

Domin - s lístkem prezidenta Gloryho. To stačí.

Helena Prezident Glory je můj otec. Jsem Helena Gloryová.

Domin Slečno Gloryová, je pro nás neobyčejnou ctí, že - že -

Helena - že vám nemůžeme ukázat dveře.

Domin - že smíme pozdravit dceru velkého prezidenta. Prosím, posaďte se. Sullo, můžete odejít. (Sulla odejde)

Domin (usedne) Čím mohu posloužit, slečno Gloryová?

Helena Já jsem přijela -

Domin - podívat se na naši tovární výrobu lidí. Jako všechny návštěvy. Prosím, beze všeho.

Helena Myslela jsem, že je zakázáno -

Domin - vstoupit do továrny, ovšem. Jenže každý sem přijde s něčí vizitkou, slečno Gloryová.

Helena A vy ukážete každému ... ?

Domin Jen něco. Výroba umělých lidí, slečno, je tovární tajemství.

Helena Proč mne nenecháte domluvit?

Domin Prosím za prominutí. Chtěla jste snad říci něco jiného?

Helena Chtěla jsem se jen zeptat -

Domin - zda bych vám zcela výjimečně neukázal naši továrnu. Ale zajisté, slečno Gloryová.

Helena Jak víte, že jsem se na to chtěla ptát?

Domin Všichni se ptají stejně. Vstane. Ze zvláštní úcty, slečno, vám ukážeme víc než jiným a - jedním slovem -

Helena Děkuji vám.

Domin Zavážete-li se, že nikomu neprozradíte ani to nejmenší -

Helena (vstane a podává mu ruku) Mé čestné slovo.

Domin Děkuji. Nechtěla byste snad sejmut závoj?

Helena Ach ovšem, vy chcete vidět - Promiňte.

Domin Prosím?

Helena Kdybyste mi pustil ruku.

Domin (pustí) Prosím za prominutí.

Helena (snímá závoj) Chcete vidět, nejsem-li vyzvědač. Jak jste opatrní.

Domin (pozoruje ji nadšeně) Hm - ovšem - my - tak jest.

Helena Vy mi nedůvěřujete?

Domin Neobyčejně, slečno hele - pardon, slečno Gloryová. Vskutku neobyčejně potěšen - Měla jste dobrou plavbu?

Helena Ano. Proč -

Domin Protože - míním totiž - že jste ještě velmi mladá.

Helena Půjdeme hned do továrny?

Domin Ano. Myslím dvaadvacet, ne?

Helena Dvaadvacet čeho?

Domin Let.

Helena Jedenadvacet. Proč to chcete vědět?

Domin Protože - poněvadž - (s nadšením) Zdržíte se déle, že ano?

Helena Podle toho, co mi ukážete z výroby.

Domin Čertova výroba! Ale zajisté, slečno Gloryová, všechno uvidíte. Prosím, posaďte se. Zajímala by vás historie vynálezu?

Helena Ano, prosím vás. (usedne)

Domin Tak tedy. (sedne si na psací stůl, pozoruje Helenu uchvácen a odříkává rychle) Bylo to roku 1920 kdy se starý Rossum veliký filozof ale tehdy ještě mladý učenec odebral na tento daleký ostrov aby studoval mořské živočišstvo tečka. Přitom se pokoušel napodobit chemickou syntézou živou hmotu řečenou protoplazma až najednou objevil látku která se chovala naprosto jako živá hmota ač byla jiného chemického složení to bylo roku 1932, právě čtyři sta čtyřicet let po objevení Ameriky, uf.

Helena To umíte zpaměti?

Domin Ano; fyziologie, slečno Gloryová, není mým řemeslem. Tak dál?

Helena Třeba.

Domin (slavnostně) A tehdy, slečno, starý Rossum napsal mezi své chemické vzorce tohleto: "Příroda našla jeden způsob, jak organizovat živou hmotu. Je však jiný způsob, jednodušší, tvárnější a rychlejší, na nějž příroda vůbec nenarazila. Tuto druhou cestu, po které se mohl brát vývoj života, jsem dnešního dne objevil." Představte si, slečno, že tahle veliká slova psal nad chrchlem jakéhosi koloidálního rosolu, který by ani pes nesežral. Představte si ho, že sedí nad zkumavkou a myslí na to, jak z ní vyroste celý strom života, jak z ní budou vycházet všechna zvířata, počínajíc vířníkem a končíc - končíc samotným člověkem. Člověk z jiné látky, než jsme my. Slečno Gloryová, to byl ohromný okamžik.

Helena Tak dál.

Domin Dál? Ted' šlo o to, dostat život ze zkumavky ven a zrychlit vývoj a utvořit nějaké ty orgány, kosti a nervy a kdesi cosi a nalézt jakési takové látky, katalyzátory, enzymy, hormóny a tak dále, zkrátka, rozumíte tomu?

Helena N - n - nevím. Myslím, že jen málo.

Domin Já docela nic. Víte, pomocí těch vodiček mohl dělat, co chtěl. Mohl třeba dostat medúzu se sokratovským mozkiem nebo žížalu padesát metrů dlouhou. Ale protože neměl kousku humoru, vzal si do hlavy, že udělá normálního obratlovce nebo snad člověka. A tak se do toho pustil.

Helena Do čeho?

Domin Do napodobení přírody. Nejdřív zkusil udělat umělého psa. Stálo ho to řadu let, vyšlo z toho cosi jako zakrnělé tele a pošlo to za pár dní. Ukážu vám to v muzeu. A pak už se dal starý Rossum do vytváření člověka.

(Pauza)

Helena A to nesmím nikomu prozradit?

Domin Nikomu na světě.

Helena Škoda, že už je to ve všech čítankách.

Domin Škoda. Seskočí ze stolu a usedne vedle Heleny. Ale víte, co v čítankách není? Ťuká si na čelo. Že byl starý Rossum úžasný blázen. Vážně, slečno Gloryová, ale tohle nechte pro sebe. Ten starý výstředník chtěl opravdu dělat lidi.

Helena Ale vždyť vy děláte lidi!

Domin Přibližně, slečno Heleno. Ale starý Rossum to mínil doslovně. Víte, chtěl jaksi vědecky sesadit Boha. Byl strašlivý materialista, a proto to všechno dělal. Nešlo mu o nic víc než podat důkaz, že nebylo žádného Pánaboha zapotřebí. Proto si umanol udělat člověka navlas, jako jsme my. Znáte trochu anatomii?

Helena Jen - docela málo.

Domin Já také. Představte si, že si vzal do hlavy vyrobit všechno do poslední žlázy jako v lidském těle. Slepé střevo, mandle, pupek, samé zbytečnosti. Dokonce i - hm - i pohlavní žlázy.

Helena Ale ty přece - ty přece -

Domin - nejsou zbytečné, já vím. Ale mají-li se lidé uměle vyrábět, pak není - hm - nijak třeba -

Helena Rozumím.

Domin Ukážu vám v muzeu, co spackal za deset let dohromady. Měl to být muž, žilo to celé tři dny. Starý Rossum neměl trochy vkusu. Bylo to hrozné. Bylo to hrozné, co udělal. Ale mělo to uvnitř všechno, co má člověk. Skutečně, úžasně piplavá práce. A tehdy sem přišel inženýr Rossum, synovec starého. Geniální hlava, slečno Gloryová. Jak uviděl, co tropí starý, řekl: "To je nesmysl, vyrábět člověka deset let. Nebudeš-li ho vyrábět rychleji než příroda, pak na ten celý krám nakašlat." A pustil se sám do anatomie.

Helena V čítankách je to jinak.

Domin (vstane) V čítankách je placená reklama a ostatně nesmysl. Stojí tam například, že Roboty vynalezl starý pán. Zatím e starý pán hodil na univerzitu, ale o tovární výrobě neměl ponětí. Myslel, že udělá skutečné lidi, tedy snad nějaké nové Indiány, docenty nebo idioty, víte? A teprve mladý Rossum měl nápad udělat z toho živé a inteligentní pracovní stroje. Co je v čítankách o spolupráci obou velikých Rossumů, je povídačka. Ti dva se ukrutně hádali. Starý ateista neměl drobet pochopení pro industrii, a konečně ho mladý zavřel do nějaké laboratoře, aby se tam pipal se svými velikými potraty, a začal to vyprávět sám, po inženýrsku. Starý Rossum ho doslovně proklel a do své smrti usmolil ještě dvě fyziologické obludy, až ho nakonec našli v laboratoři mrtvého. To je celá historie.

Helena A co tedy mladý?

Domin Mladý Rossum, slečno, to byl nový věk. Věk výroby po věku poznání. Když si okoukl anatomii člověka, viděl hned, že je to příliš složité a že by to dobrý inženýr udělal jednodušeji. Začal tedy předělávat anatomii a zkoušel, co se dá vynechat nebo zjednodušit - Zkrátka, slečno Gloryová, nenudí vás to?

Helena Ne, naopak, je to hrozně zajímavé.

Domin Tak tedy mladý Rossum si řekl: Člověk, to je něco, co dejme tomu cítí radost, hraje na housle, chce jít na procházku a vůbec potřebuje dělat spoustu věcí, které - které jsou vlastně zbytečné.

Helena Oho!

Domin Počkejte. Které jsou zbytečné, když má třeba tkát nebo sčítat. Naftový motor nemá mít třapce a ornamenty, slečno Gloryová. A vyrábět umělé dělníky je stejné jako vyrábět naftové motory. Výroba má být co nejjednodušší a výrobek prakticky nejlepší. Co myslíte, jaký dělník je prakticky nejlepší?

Helena Nejlepší? Snad ten, který - který - Když je poctivý - a oddaný.

Domin Ne, ale ten nejlacinější. Ten, který má nejmíň potřeb. Mladý Rossum vynalezl dělníka s nejmenším počtem potřeb. Musel ho zjednodušit. Vyhodil všechno, co neslouží přímo práci. Tím vlastně vyhodil člověka a udělal Robota. Drahá slečno Gloryová, Roboti nejsou lidé. Jsou mechanicky dokonalejší než my, mají úžasnou rozumovou inteligenci, ale nemají duši. Ó, slečno Gloryová, výrobek inženýra je technicky vytríbenější než výrobek přírody.

Helena Říká se, že člověk je výrobek boží.

Domin Tím hůř. Bůh neměl ani ponětí o moderní technice. Věřila byste, že si nebožtík mladý Rossum zahrál na Boha?

Helena Jak, prosím vás?

Domin Začal vyrábět Nadroboty. Pracovní obry. Zkusil to s postavami čtyřmetrovy, ale to byste nevěřila, jak se ti mamuti lámali.

Helena Lámali?

Domin Ano. Z ničeho nic jim praskla noha nebo něco. Naše planeta je patrně trochu malá pro obry. Teď děláme jen Roboty přirozené velikosti a velmi slušné lidské úpravy.

Helena Viděla jsem první Roboty u nás. Obec je koupila ... chci říci vzala do práce -

Domin Koupila, drahá slečno. Roboti se kupují.

Helena - získala jako metaře. Viděla jsem je měst. Jsou tak divní, tak tiší.

Domin Viděla jste mou písárku?

Helena Nevšimla jsem si.

Domin (zvoni) Víte, akciová továrna Rossumových Univerzálních Robotů dosud nevyrábí jednotné zboží. Máme jemnější a hrubší Roboty. Ti lepší budou snad žít dvacet let.

Helena Pak hynou?

Domin Ano, opotřebují se.

(vstoupí Sulla)

Domin Sullo, ukažte se slečně Gloryové.

Helena (vstane a podává jí ruku) Těší mne. Je vám asi hrozně smutno tak daleko od světa, vidíte?

Sulla To neznám, slečno Gloryová. Račte usednout, prosím.

Helena (usedne) Odkud jste, slečno?

Sulla Odtud, z továrny.

Helena Ach, vy jste se narodila tady?

Sulla Ano, byla jsem tu udělána.

Helena (vyskočí) Cože?

Domin (směje se) Sulla není člověk, slečno, Sulla je Robot.

Helena Prosím za odpuštění -

Domin (položí ruku Sulle na rameno) Sulla se nehněvá. Podívejte se, slečno Gloryová, jakou děláme plet'. Sáhněte jí na tvář.

Helena Oh, ne, ne!

Domin Nepoznala byste, že je z jiné látky než my. Prosím, má i typické chmýří blondýnek. Jen oči jsou drobátko - Ale zato vlasy! Obráťte se, Sullo!

Helena Přestaňte už!

Domin Pohovořte s hostem, Sullo. Je to vzácná návštěva.

Sulla Prosím, slečno, posaďte se. (obě usednou) Měla jste dobrou plavbu?

Helena Ano - za - zajisté.

Sulla Nevracejte se po Amélii, Slečno Gloryová. Barometr silně klesá, na 705. Počkejte na Pensylvánii, to je velmi dobrá, velmi silná loď.

Domin Kolik?

Sulla Dvacet uzlů za hodinu. Tonáž dvanáct tisíc.

Domin (směje se) Dost, Sullo, dost. Ukažte nám, jak umíte francouzsky.

Helena Vy umíte francouzsky?

Sulla Umím čtyři jazyky. Píši Dear Sir! Monsieur! Geehrter Herr! Ctěný pane!

Helena (vyskočí) To je humbuk! Vy jste šarlatán! Sulla není Robot, Sulla je děvče jako já! Sullo, to je hanebné - proč hrajete takovou komedii?

Sulla Já jsem Robot.

Helena ne, ne, vy lžete! Oh, Sullo, odpusťte, já vím - donutili vás, abyste jim dělala reklamu! Sullo, vy jste děvče jako já, že? Řekněte!

Domin Lituji, slečno Gloryová. Sulla je Robot.

Helena Vy lžete!

Domin (vztyčí se) Jakže? - (zazvoní) Promiňte, slečno, pak vás musím přesvědčit.

(vejde Marius)

Domin Marie, doved'te Sullu do pitevny, aby ji otevřeli. Rychle!

Helena Kam?

Domin Do pitevny. Až jí rozříznou, půjdete se na ní podívat.

Helena Nepůjdu.

Domin Pardon, mluvila jste o lži.

Helena Vy ji chcete dát zabít?

Domin Stroje se nezabíjejí.

Helena (obejme Sullu) Nebojte se, Sullo, já vás nedám! Řekněte, drahoušku, jsou k vám všichni tak suroví? To se nesmíte dát líbit, slyšíte? Nesmíte, Sullo!

Sulla Já jsem Robot.

Helena To je jedno. Roboti jsou stejně dobří lidé jako my. Sullo, vy byste se nechala rozříznout?

Sulla Ano.

Helena Oh, vy se nebojíte smrti?

Sulla Neznám, slečno Gloryová.

Helena Víte, co by se pak s vámi stalo?

Sulla Ano, přestala bych se hýbat.

Helena To je hrrozné!

Domin Marie, řekněte slečně co jste.

Marius Robot Marius.

Domin Dal byste Sullu do pitevny?

Marius Ano.

Domin Nelitoval byste jí?

Marius Neznám.

Domin Co by se s ní stalo?

Marius Přestala by se hýbat. Dali by ji do stoupy.

Domin To je smrt, Marie. Bojíte se smrti?

Marius Ne.

Domin Tak vidíte, slečno Gloryová. Roboti nelpí na životě. Nemají totiž čím. Nemají požitků. Jsou méně než tráva.

Helena Oh, přestaňte! Pošlete je aspoň pryč!

Domin Marie, Sullo, můžete odejít.

(Sulla a Marius odejdou)

Helena Jsou hrrozní! To je ohavné, co děláte!

Domin Proč ohavné?

Helena Nevím. Proč - proč jste jí dali jméno Sulla?

Domin Nehezské jméno?

Helena Je to mužské jméno. Sulla byl římský vojevůdce.

Domin Oh, myslili jsme, že Marius a Sulla byli milenci.

Helena Ne, Marius a Sulla byli vojevůdci a bojovali proti sobě roku - roku - Nevím už.

Domin Pojd'te sem k oknu. Co vidíte?

Helena Zedníky.

Domin To jsou Roboti. Všichni naši dělníci jsou Roboti. A tady dole, vidíte něco?

Helena Nějaká kancelář.

Domin Účtárna. A v ní -

Helena - plno úředníků.

Domin To jsou Roboti. Všichni naši úředníci jsou Roboti. Až uvidíte továrnu -

(v tom spustí tovární píšťaly a sirény)

Domin Poledne. Roboti nevědí, kdy přestat v práci. Ve dvě hodiny vám ukážu díže.

Helena Jaké díže?

Domin (suše) Měsidla na těsto. V každém se míchá látka na tisíc Robotů najednou. Potom kádě na játra, mozky a tak dále. Pak uvidíte továrnu na kosti. Potom vám ukážu přádelnu.

Helena Jakou přádelnu?

Domin Přádelnu nervů. Přádelnu žil. Přádelnu, kde běží najednou celé kilometry zažívacích rour. Pak je montovna, kde se to dává dohromady, víte, jako automobily. Každý dělník přidělá jen jednu součást, a zas to samočinně běží dál k druhému, třetímu, donekonečna. To je nejzajímavější podívaná. Pak přijde sušárna a skladiště, kde čerstvé výrobky pracují.

Helena Proboha, hned musejí pracovat?

Domin Pardon. Pracují, jako pracuje nový nábytek. Zvykají si na existenci. Jaksi uvnitř srůstají či co. Mnoho v nich dokonce nově narůstá. Rozumíte, musíme nechat drobet místa pro přirozený vývoj. A zatím se výrobky apretují.

Helena Co to je?

Domin Tolik co u lidí "škola". Učí se mluvit, psát a počítat. Mají totiž úžasnou paměť. Kdybyste jim přečetla dvacetisvazkový Naučný slovník, budou vám všechno opakovat po pořádku. Něco nového nikdy nevymyslí. Mohli by docela dobře učit na univerzitách. Pak se roztřídí a rozešlou. Denně patnáct tisíc kusů, nepočítajíc stále procento vadných, které se hodí do stoupy... a tak dále a tak dále.

Helena Zlobíte se na mne?

Domin Ale chraň bůh! Myslím jen, že .. že jsme mohli mluvit o jiných věcech. Je nás tu jen hrstka mezi stotisíci Roboty, a žádná žena. Mluvíme jen o výrobě, celý den, každý den - Jsme jako prokletí, slečno Gloryová.

Helena Mně je tak líto, že jsem řekla, že - že - že lžete -

(Zaklepání)

Domin Vejděte, mládenci.

(Zleva vyjdou inž. Fabry, dr. Gall, dr. Hallemeier, stavitel Alquist)

Dr. Gall Pardon, nerušíme?

Domin Pojd'te sem. Slečno Gloryová, to jsou Alquist, Fabry, Gall, Hallemeier. Dcera prezidenta Gloryho.

Helena (v rozpacích) Dobrý den.

Fabry Neměli jsme potuchy -

Dr. Gall Nekonečně poctění -

Alquist Buďte vítána, slečno Gloryová.

(Zprava vrazí Busman)

Busman Haló, co tu máte?

Domin Sem, Busmane. To je náš Busman, slečno. Dcera prezidenta Gloryho.

Helena Těší mne.

Busman Jemináčku, to je sláva! Slečno Gloryová, smíme kabelovat do novin, že jste ráčila zavítat -?

Helena Ne, ne, prosím vás!

Domin Prosím, slečno, posad'te se.

(Fabry, Busman a Dr. Gall přitahují lenošky)

Fabry Prosím -

Busman Račte -

Dr. Gall Pardon -

Alquist Slečno Gloryová, jakou jste měla cestu?

Dr. Gall Zdržíte se u nás déle?

Fabry Co říkáte továrně, slečno Gloryová?

Hallemeier Vy jste přijela na Amélii?

Domin Ticho, nechte mluvit slečnu Gloryovou.

Helena (k Dominovi) O čem mám s nimi mluvit?

Domin (s údivem) O čem chcete.

Helena Mám... smím mluvit docela otevřeně?

Domin Ale ovšem.

Helena (váhá, pak zoufale odhodlána) Řekněte, není vám nikdy trapno, jak s vámi nakládají?

Fabry Kdo, prosím?

Helena Všichni lidé.

(Všichni se na sebe zaraženě dívají)

Alquist S námi?

Dr. Gall Proč myslíte?

Hallemeier U sta hromů!

Busman Ale bůh uchovej, slečno Gloryová!

Helena Což necítíte, že byste mohli existovat lépe?

Dr. Gall Přijde na to, slečno. Jak to myslíte?

Helena Myslím, že - vybuchne -, že je to ohavné! Že je to strašné! (Vstane) Celá Evropa mluví o tom, co se tu s vámi děje! Proto sem jedu, abych to uviděla, a je to tisíckrát horší, než si kdo myslí! Jak to můžete snášet?

Alquist Co snášet?

Helena Své postavení. Proboha, vždyť jste lidé jako my, jako celá Evropa, jako celý svět! To je skandální, to je nedůstojné, jak žijete!

Busman Propána, slečno!

Fabry Ne, mládenci, má trochu pravdu. Žijeme tu jistě jako Indiáni.

Helena Hůř než Indiáni! Smím, oh, smím vám říkat bratři?

Busman Ale božíčku, pročpak ne?

Helena Bratři, nepřijela jsem jako dcera prezidentova. Přijela jsem za Ligu humanity. Bratři, Liga humanity má už přes dvě stě tisíc členů. Dvě stě tisíc lidí stojí za vámi a nabízí vám svou pomoc.

Busman Dvě stě tisíc lidí, panečku, to už je slušné, to je docela krásné.

Fabry Říkám vám vždycky, není nad starou Evropu. Vidíte, nezapomněla na nás. Nabízí nám pomoc.

Dr. Gall Jakou pomoc? Divadlo?

Hallemeier Orchestr?

Helena Víc než to.

Alquist Vás samotnou?

Helena Oh, což o mne! Zůstanu, pokud bude třeba.

Busman Panebože, to je radost!

Alquist Domine, půjdu připravit pro slečnu nejlepší pokoj.

Domin Počkejte chvíli. Bojím se, že - že slečna Gloryová ještě nedomluvila.

Helena Ne, nedomluvila. Leda byste mi násilím zavřel ústa.

Dr. Gall Harry, opovažte se!

Helena Děkuji vám. Věděla jsem, že mne budete chránit.

Domin Pardon, slečno Gloryová. Jste si tím jista, že mluvíte s Roboty?

Helena (zarazí se) S kým jiným?

Domin Je mi líto. Ti pánové jsou totiž lidé jako vy. Jako celá Evropa.

Helena (k ostatním) Vy nejste Roboti?

Busman (řehtá se) Bůh uchovej!

Hallemeier Fuj, Roboti!

Dr. Gall (směje se) Pěkně děkujem!

Helena Ale... to není možno!

Fabry Na mou čest, slečno, my nejsme Roboti.

Helena (k Dominovi) Proč jste mi tedy říkal, že všichni vaši úředníci jsou Roboti?

Domin Ano, úředníci. Ale ředitelové ne. Dovolte, slečno Gloryová: inženýr Fabry, generální technický ředitel Rossumových Univerzálních Robotů. Doktor Gall, přednosta fyziologického a výzkumného oddělení. Doktor Hallemeier, přednosta ústavu pro psychologii a výchovu Robotů. Konzul Busman, generální komerční ředitel, a stavitel Alquist, šéf staveb Rossumových Univerzálních Robotů.

Helena Odpuště, pánové, že - že -- - Je to hrozné, co jsem provedla?

Alquist Ale chraň bůh, slečno Gloryová. Prosím, sedněte.

Helena (usedne) Jsem hloupé děvče. Teď - teď mne pošlete první lodí zpátky.

Dr. Gall Za nic na světě, slečno. Proč bychom vás posílali pryč?

Helena Protože už víte - protože - protože bych vám bouřila Roboty.

Domin Drahá slečno Gloryová, tady už bylo na sta spasitelů a proroků. Každá loď některého přiveze. Misionáře, anarchisty, Armádu spásy, všechno možné. To je vám úžasné, co je na světě církví a bláznů.

Helena A vy je necháte mluvit k Robotům?

Domin Proč ne? Doposud toho všichni nechali. Roboti si všechno pamatují, ale nic víc. Dokonce se ani nesmějí tomu, co lidé říkají. Skutečně, přímo k nevíře. Baví-li vás to, drahá slečno, dovedu vás do skladiště Robotů. Je jich tam asi tři sta tisíc.

Busman Tři sta čtyřicet sedm tisíc.

Domin Dobrá. Můžete k nim promluvit, co chcete. Můžete jim přečíst bibli, logaritmy nebo co je vám libo. Můžete jim dokonce kázat o lidských právech.

Helena Oh, myslím, že... kdyby se jim ukázalo trochu lásky -

Fabry Nemožno, slečno Gloryová. Nic není člověku cizějšího než Robot.

Helena Proč je tedy děláte?

Busman Hahaha, to je dobré! Proč se dělají Roboti!

Fabry Pro práci, slečno. Jeden Robot nahradí dva a půl dělníka. Lidský stroj, slečno Gloryová, byl náramně nedokonalý. Musel se jednou konečně odstranit.

Busman Byl příliš drahý.

Fabry Byl málo výkonný. Moderní technice už nemohl stačit. A za druhé - za druhé - je to veliký pokrok, že... pardon.

Helena Co?

Fabry Prosím za odpuštění. Je to veliký pokrok rodit strojem. Je to pohodlnější a rychlejší. Každé zrychlení je pokrok, slečno. Příroda neměla ponětí o moderním tempu práce. Celé dětství je technicky vzato holý nesmysl. Prostě ztracený čas. Neudržitelné mrhání časem, slečno Gloryová. A za třetí -

Helena Oh, přestaňte!

Fabry Prosím. Dovolte, co vlastně chce ta vaše Liga - Liga - Liga humanity?

Helena Má zvláště - zvláště má chránit Roboty a - a zajistit jim - dobré zacházení.

Fabry To není špatný cíl. Se stroji se má dobře zacházet. Namouduši, to si chválím. Nemám rád poškozené věci. Prosím vás, slečno Gloryová, запиšte nás všechny za přispívající, za řádné, za zakládající členy té vaší Ligy!

Helena Ne, vy mi nerozumíte. My chceme - zvláště - my chceme Roboty osvobodit!

Hallemeier Jak, prosím vás?

Helena Má se s nimi jednat... jednat... jako s lidmi.

Hallemeier Aha. Mají snad hlasovat? Nemají dokonce dostávat mzdu?

Helena Ovšemže mají!

Hallemeier Koukejme. A co by s ní, prosím vás, dělali?

Helena Koupili si... co potřebují... co by je těšilo.

Hallemeier To je moc hezké, slečno; jenomže Roboty nic netěší. Hrome, co si mají koupit? Můžete je krmit ananasy, slámou, čím chcete; jim je to jedno, nemají vůbec chuti. Nemají na ničem zájmu, slečno Gloryová. U čerta, nikdo ještě neviděl, že by se Robot usmál.

Helena Proč... proč... proč je neuděláte šťastnější?

Hallemeier To nejde, slečno Gloryová. Jsou to jen Roboti. Bez vlastní vůle. Bez vášní. Bez dějin. Bez duše.

Helena Bez lásky a vzdoru?

Hallemeier To se rozumí. Roboti nemilují nic, ani sebe. A vzdor? Já nevím; jen zřídka, jen časem -

Helena Co?

Hallemeier Nic vlastně. Někdy se jaksí pominou. Cosi, jako padoucnice, víte? Říká se tomu křeč Robotů. Najednou některý praští vším, co má v ruce, stojí, skřípá zuby - a musí přijít do stoupy. Patrně porucha organismu.

Domin Vada ve výrobě.

Helena Ne, ne, to je duše!

Fabry Myslíte, že duše začíná skřípáním zubů?

Domin To se odstraní, slečno Gloryová. Doktor Gall dělá zrovna nějaké pokusy

Dr. Gall S tímhle ne, Domine; teď dělám nervy na bolest.

Helena Nervy na bolest?

Dr. Gall Ano. Roboti skoro necítí tělesné bolesti. Víte, nebožtík mladý Rossum příliš omezil nervovou soustavu. To se neosvědčilo. Musíme zavést utrpení.

Helena Proč - proč - Nedáte-li jim duši, proč jim chcete dát bolest?

Dr. Gall Z průmyslových důvodů, slečno Gloryová. Robot se někdy poškodí sám, protože ho to nebolí; strčí ruku do stroje, ulomí si prst, rozbije si hlavu, to mu je jedno. Musíme jim dát bolest; to je automatická ochrana před úrazem.

Helena Budou šťastnější, když budou cítit bolest?

Dr. Gall Naopak; ale budou technicky dokonalejší.

Helena Proč jim nestvoříte duši?

Dr. Gall To není v naší moci.

Fabry To nyní v našem zájmu.

Busman To by zdražilo výrobu. Propáníčka, krásná dámo, vždyť my to děláme tak lacino! Sto dvacet dolarů ošacený kus, a před patnácti lety stál deset tisíc! Před pěti lety jsme pro ně kupovali šaty; dnes máme vlastní tkalcovny a ještě expedujeme látečky pětikrát laciněji než jiné továrny. Prosím vás, slečno Gloryová, co platíte metr plátna?

Helena Nevím - - skutečně -- zapomněla jsem.

Busman Můj ty Tondo, a pak chcete zakládat Ligu humanity! Stojí už jen třetinu, slečno; všechny ceny jsou dnes na třetině a ještě půjdou níž, níž, níž, až - takhle. He?

Helena Nerozumím.

Busman Jemináčku, slečno, to znamená, že práce klesla v ceně! Vždyť Robot i s krmením stojí za hodinu tři čtvrtě centíku! To je vám legrační, slečno: všechny továrny praskají jako žaludy nebo honem kupují Roboty, aby zlevnily výrobu.

Helena Ano, a vyhazují dělníky na dlažbu.

Busman Haha, to se rozumí! Ale my, boží dobroto, my jsme zatím vrhli pět set tisíc tropických Robotů na argentinské pampy, aby pěstili pšenici. Buďte tak dobrá, co stojí u vás libra chleba?

Helena Nemám ponětí.

Busman Tak vidíte; teď stojí dva centíky v té vaší dobré staré Evropě; ale to je náš chlebiček, rozumíte? Dva centíky libra chleba; a Liga humanity o tom nemá tušení! Haha, slečno Gloryová, vy nevíte, co to je příliš drahý krajíc. Pro kulturu a tak dále. Ale za pět let, no tak, vsad'te se!

Helena Co?

Busman Že za pět let Budou ceny všeho na žádná celá deset. Lidičky, za pět let se utopíme v pšenici a všem možném.

Alquist Ano, a všichni dělníci světa budou bez práce.

Domin (vstane) Budou, Alquiste. Budou, slečno Gloryová. Ale do desíti let nadělají Rossumovi Univerzální Roboti tolik pšenice, tolik látek, tolik všeho, že řekneme: věci už nemají ceny. Nyní ber každý, kolik potřebuješ. Není bídy. Ano, budou bez práce. Ale pak nebude už vůbec žádné práce. Všechno udělají živé stroje. Člověk bude dělat jen to, co miluje. Bude žít jen proto, aby se zdokonaloval.

Helena (vstane) Bude to tak?

Domin Bude. Nemůže to být jinak. Předtím snad přijdou strašlivé věci, slečno Gloryová. Tomu se nedá prostě zabránit. Ale pak přestane služebnictví člověka člověku a otročení člověka hmotě. Nikdo už nebude platit za chléb životem a nenávisť. Ty už nejsi dělník, ty už nejsi písař; ty už nekopeš uhlí a ty nestojíš u cizího stroje. Už nebudeš své duše utrácet v práci, kterou jsi proklínal!

Alquist Domine, Domine! To, co říkáte, vypadá příliš jako ráj. Domine, bývalo něco dobrého v sloužení a něco velkého v pokoření. Ach, Harry, byla nevím jaká ctnost v práci a únavě.

Domin Snad byla. Ale nemůžeme počítat s tím, co se ztratí, když předěláváme svět od Adama. Adame, Adame! už nebudeš jíst chléb svůj v potu tváře; už nepoznáš hladu a žízně, únavy a ponížení; vrátíš se do ráje, kde tě živila ruka Páně. Budeš svobodný a svrchovaný; nebudeš mít jiného úkolu, jiné práce, jiné starosti než zdokonalit sama sebe. Budeš pánem stvoření.

Helena Zmátl jste mne. Jsem pošetilé děvče. Chtěla bych - chtěla bych tomu věřit.

Dr. Gall Jste mladší než my, slečno Gloryová. Dočkáte se všeho.

Hallemeier Tak jest. Já myslím, že by slečna Gloryová mohla s námi posnídat.

Dr. Gall Toť se rozumí! Domine, poproste za nás všechny.

Domin Slečno Gloryová, prokažte nám tu čest.

Helena Ale to přece - Jak bych mohla?

Fabry Za Ligu humanity, slečno.

Busman A na její počest.

Helena Ah, v tom případě - snad -

Fabry Tak sláva! Slečno Gloryová, promiňte na pět minut.

Dr. Gall Pardon.

Busman Propána, musím kabelovat -

Hallemeier Hrome, a já jsem zapomněl -

(Všichni, krom Domina, se hrnou ven)

Helena Proč jdou všichni pryč?

Domin Vařit, slečno Gloryová.

Helena Co vařit?

Domin Snídani, slečno Gloryová. Nám vaří Roboti a - a - protože nemají žádné chuti, není to docela - Hallemeier totiž výborně roští. A Gall dovede jakousi omáčku, a Busman se vyzná v omeletě -

Helena Proboha, to je hostina! A co dovede pan - stavitel

Domin Alquist? Nic. Jenom upraví stůl a - a Fabry sežene trochu ovoce. Velice skromná kuchyně, slečno Gloryová.

Helena Chtěla jsem se vás zeptat -

Domin Také bych se vás chtěl na něco zeptat. Postaví své hodinky na stůl. Pět minut času.

Helena Nač zeptat?

Domin Pardon, vy jste se ptala dříve.

Helena Snad to je ode mne hloupé, ale - Proč vyrábíte ženské Roboty, když - když

Domin - když u nich, hm, když pro ně pohlaví nemá významu?

Helena Ano.

Domin Je jistá poptávka, víte? Služky, prodavačky, písáčky - Lidé jsou na to zvyklí.

Helena A - a řekněte, jsou Roboti - a Robotky -- navzájem - naprosto -

Domin Naprosto lhostejní, drahá slečno. Není ani stopy po nějaké náklonnosti.

Helena Oh, to je - hrozné!

Domin Proč?

Helena Je to - je to - tak nepřírozené! Člověk ani neví, má-li si je proto ošklivit, nebo - jim závidět - nebo snad -

Domin - je litovat.

Helena To nejspíš! - Ne, přestaňte! Nač jste se chtěl ptát?

Domin Rád bych se zeptal, slečno Gloryová, nechcete-li si mne vzít.

Helena Jak vzít?

Domin Za, muže.

Helena Ne! Co vás to napadlo?

Domin (dívá se na hodinky) Ještě tři minuty. Nevezmete-li si mne, musíte si vzít některého z ostatních pěti.

Helena Ale chraň bůh! Proč bych si ho brala?

Domin Protože vás všichni po řadě požádají.

Helena Jak by se mohli opovážit?

Domin Lituji velice, slečno Gloryová. Zdá se, že se do vás zamilovali.

Helena Prosím vás, ať to nedělají! Já - já hned odjedu.

Domin Heleno, snad jim neuděláte takový zármutek, že byste je odmítla?

Helena Ale vždyť - vždy si nemohu vzít všech šest!

Domin Ne, ale aspoň jednoho. Nechcete-li mne, tedy Fabryho.

Helena Nechci

Domin Doktora Galla.

Helena Ne, ne, mlčte! Nechci žádného!

Domin Ještě dvě minuty.

Helena To je hrozné! Vemte si nějakou Robotku.

Domin Není žena.

Helena Oh, jen to vám schází! Myslím, že - že byste si vzal každou, která sem přijede.

Domin Bylo jich tu, Heleno.

Helena Mladé?

Domin Mladé.

Helena Proč jste si žádnou nevzal?

Domin Protože jsem neztratil hlavu. Až dnes. Hned jak jste sňala závoj.

Helena - - Já vím.

Domin Ještě jedna minuta.

Helena Ale já nechci, proboha!

Domin (položí jí obě ruce na ramena) Ještě jedna minuta. Buďto mně řekněte do očí něco strašně zlého, a pak vás nechám. Nebo - nebo -

Helena Vy jste surovec!

Domin To nic není. Muž má být trochu surovec. To patří k věci.

Helena Vy jste blázen!

Domin Člověk má být trochu blázen, Heleno. To je na něm to nejlepší.

Helena Vy jste - vy jste - ah bože!

Domin Tak vidíte. Hotovo?

Helena Ne, ne! Prosím vás, pusťte! Vždyť mne rozmačkáte!

Domin Poslední slovo, Heleno.

Helena (brání se) Za nic na světě - Ale Harry!

(Zaklepání. Vejdou Busman, dr. Gall a Hallemeier v kuchyňských zástěrách. Fabry s kyticí a Alquist s ubrouskem pod paží.)

Domin Už jste to upekli?

Busman (slavnostně) Ano.

Domin My také.

OPONA

DĚJSTVÍ PRVNÍ

(Helenin salón. Vlevo tapetové dveře do hudebního salónu, vpravo dveře do Heleniny ložnice. Uprostřed okna k moři a přístavu. Toaletní zrcadlo s drobnůstkami, stůl, pohovka a křesla, komoda, psací stolek se stojací žárovkou, vpravo krb rovněž, se stojacími žárovkami. Celý salón do drobností má moderní a čistě ženský ráz.)

(Domin, Fabry, Hallemeier vcházejí zleva po špičkách a nesou plné náruče kytic a květináčů)

Fabry Kam to všechno dáme?

Hallemeier Uf! Složí své břímě a žehná velkým křížem dveře napravo. Spi, spi! Kdo spí, neví aspoň o ničem.

Domin Ona vůbec neví.

Fabry (dává kytice do váz) Aspoň dnes aby to neprasklo -

Hallemeier (rovná květiny) U čerta, dejte s tím pokoj! Koukejte, Harry, tohle je krásná cyklamína, co? Nový druh, můj poslední - Cyclamen Helenae.

Domin (vyhlíží z okna) Žádná loď, žádná loď - - Hoši, to už je zoufalé.

Hallemeier Ticho! Kdyby vás slyšela!

Domin Nemá ani tušení. (Zívá zimničně) Ještěže Ultimus včas připlul.

Fabry (nechá květin) Myslíte, že už dnes -?

Domin Nevím. - Jak krásné jsou květiny!

Hallemeier (přiblíží se k němu) To jsou nové primule, víte? A tohle je můj nový jasmín. Hrome, jsem na prahu ráje květin. Našel jsem báječné rychlení, člověče! Nádherné variety! Příští rok udělám v květinách zázraky!

Domin (otočí se) Cože, příští rok?

Fabry Aspoň vědět, co je v Havru -

Domin Ticho!

(Hlas Heleny zprava) Náno!

Domin Pryč odtud! Všichni po špičkách odejdou tapetovýma dveřmi.

(Hlavními dveřmi zleva vchází Nána)

Nána (uklízí) Neřádi šeredný! Pohani! Bože mě netrestej, ale já bych je -

Helena (pozpátku ve dveřích) Náno, pojd' mne zapnout!

Nána No hned, no hned. (Zapíná Heleně šaty) Bože na nebi, to je zvěř!

Helena Roboti?

Nána Fi, ani je menovat nechci.

Helena Co se stalo?

Nána Zas to jednoho u nás chytlo. Začne třískat do soch a vobrazu, skřípá zubama, pěnu u huby - Načisto pomínutej, brr. Dyť to je horší než zvíře.

Helena Kterého to chytlo?

Nána Toho - toho - Šak to ani křesťanský meno nemá! Toho z knihovny.

Helena Radia?

Nána Zrouna toho. Šmarjájozef, já si to vošklívím! Ani pavouka si tak nevošklívím jako ty pohany.

Helena Ale Náno, že ti jich není líto!

Nána Šak vy si je taky vošklívíte. Pročpak ste si mě při vezla sem? Pročpak žádný z nich nesmí na vás ani šáhnout?

Helena Neošklívím, namouduši, Náno. Je mi jich tak líto!

Nána Vošklívíte. Každěj člověk si je musí vošklívět. Dyť i ten pes si je vošklíví, ani sousto masa vod nich nechce; stáhne vocas a vyje, dyž cejtí ty nelidy, fuj.

Helena Pes nemá rozum.

Nána Je lepší než voni, Heleno. Von dobře ví, že je něco víc a že je vod Pánaboha. Dyť i ten kůň se plaší, dyž potká pohana. Dyť ani mladý to nemá, a i pes má mladý a každěj má mladý

Helena Prosím tě, Náno, zapínej!

Nána No hned. Já říkám, to je proti Pánubohu, to je d'áblovo vňuknutí, dělat ty maškary mašinou. Rouhání je proti Stvořiteli, (zvedne ruku) je to urážka Pána, kterej nás stvořil k v obrazu svýmu, Heleno. A vy ste zneuctili vobraz boží. Za tohle přijde strašnej trest z nebe, to si pamatujte, strašnej trest!

Helena Co to tu voní?

Nána Kytky. Pán je sem dal.

Helena Ne, ty jsou krásné! Náno, podívej se! Co je dnes?

Nána Nevím. Ale měl by bejt konec světa.

(Zaklepání)

Helena Harry?

(Vejde Domin)

Helena Harry, co je dnes?

Domin Hádej!

Helena Můj svátek? Ne! Narozeniny?

Domin Něco lepšího.

Helena Já nevím - Řekni honem!

Domin Dnes je tomu deset let, co jsi sem přijela. Helena Už deset let? Právě dnes? - Náno, prosím tě

Nána Dyt' už du! (Odejde vpravo)

Helena (Líbá Domina) Žes na to pamatoval!

Domin Stydím se, Heleno. Nepamatoval.

Helena Ale vždyť -

Domin To oni pamatovali.

Helena Kdo?

Domin Busman, Hallemeier, všichni. Sáhni tady do kapsy, nechceš?

Helena (sáhne mu do kapsy) Co je to? (Vyndá pouzdro a otevře) Perly! Celý náhrdelník! Harry, to je pro mne?

Domin Od Busmana, děvče.

Helena Ale - to nemůžeme přijmout, vid?

Domin Můžeme. Sáhni do druhé kapsy.

Helena Ukaž! (Vytáhne mu z kapsy revolver) Co je tohle?

Domin Pardon. (Vezme jí revolver z ruky a schová) To není to. Sáhni.

Helena Oh, Harry - Proč nosíš s sebou revolver?

Domin Jen tak, připleťl se mi.

Helena Tos nikdy nenosil!

Domin Ne, máš pravdu. Tak, tady je kapsa.

Helena (sáhne) Krabička! (Otevře ji) Kamea! Vždyť je to - Harry, to je řecká kamea!

Domin Patrně. Fabry to aspoň tvrdí.

Helena Fabry? To mně dává Fabry?

Domin Ovšem. (Otevře dveře vlevo) A koukejme! Heleno, pojd' se podívat!

Helena (ve dveřích) Bože, to je krásné! (Běží dál) Já se zblázním radosti! To je od tebe?

Domin (stojí ve dveřích) Ne, od Alquista. A tamhle -

Helena Od Galla! (Objeví se ve dveřích) Oh, Harry, já se až stydím, že jsem tak šťastná.

Domin Pojd' sem, Tohle ti přinesl Hallemeier.

Helena Ty krásné květiny?

Domin Tohle. To je nový druh, Cyclamen Helenae. Tobě na počest ji vypěstoval. Je krásná jako ty.

Helena Harry, proč - proč všichni -

Domin Mají tě velice rádi. A já jsem ti, hm. Bojím se, že můj dárek je trochu - Podívej se oknem.

Helena Kam?

Domin Do přístavu.

Helena Je tam... nějaká... nová loď!

Domin To je tvá loď.

Helena Má? Harry, to je dělová loď!

Domin Dělová? Ale co tě napadá! To je jen trochu větší, solidní loď, víš?

Helena Ano, ale s děly!

Domin Ovšem, s několika děly - Budeš jezdit jako královna, Heleno.

Helena Co to znamená? Děje se něco?

Domin Bůh uchovej! Prosím tě, zkus ty perly! (Usedne)

Helena Harry, přišly nějaké špatné zprávy?

Domin Naopak, už týden vůbec nepřišla pošta.

Helena Ani depeše?

Domin Ani depeše.

Helena Co to znamená?

Domin Nic. Pro nás prázdniny. Skvostný čas. Každý z nás sedí v kanceláři, nohy na stole, a podřimuje - Žádná pošta, žádné telegramy - (Protahuje se) Sss-slavný den!

Helena (usedá k němu) Dnes zůstaneš u mne, vid? Řekni!

Domin Rozhodně. Možná že ano. Totiž uvidíme. (Vezme ji za ruku) Tak dnes je tomu deset let, pamatuješ se? - Slečno Gloryová, jaká čest pro nás, že jste přijela.

Helena Oh, pane centrální řediteli, mne tak zajímá váš závod!

Domin Pardon, slečno Gloryová, je sice přísně zakázáno - výroba umělých lidí je tajná -

Helena Ale když poprosí mladá, trochu hezká dívka -

Domin Ale zajisté, slečno Gloryová, před vámi nemáme tajnosti.

Helena (najednou vážně) Jistě ne, Harry?

Domin Ne.

Helena (v předešlém tónu) Ale já vás varuju, pane; ta mladá dívka má hrozné úmysly.

Domin Proboha, slečno Gloryová, jaképak! Snad se nechcete zase vdát?

Helena Ne, ne, chraň bůh! To ji ani ve snu nenapadlo! Ale přijela s plánem podnítit rreoltu vašich ohavných Robotů!

Domin (vyskočí) Revoltu Robotů!

Helena (vstane) Harry, co je ti?

Domin Haha, slečno Gloryová, to se vám povedlo! Revoltu Robotů! Spíš byste vzbouřila i vřetena nebo cvočky než naše Roboty! (Usedne) Víš, Heleno, byla jsi skvostné děvče; zbláznila jsi nás všechny.

Helena (sedá k němu) Oh, tehdy jste mně všichni tolik imponovali! Připadala jsem si jako holčička, která zabloudila mezi - mezi

Domin Mezi co, Heleno?

Helena Mezi ohromné stromy. Byli jste tak jisti sebou, tak mocní! A vidíš, Harry, za těch deset let mě nikdy nepřešla ta - - - ta úzkost či co, a vy jste nikdy nezapochoybovali - Ani když se všechno hatilo.

Domin Co se hatilo?

Helena Vaše plány, Harry. Když se třeba dělníci bouřili proti Robotům a rozbíjeli je, a když lidé dali Robotům zbraně proti těm povstáním a Roboti pobili tolik lidí - A když pak vlády udělaly z Robotů vojáky a bylo tolik válek, a to všechno, víš?

Domin (vstane a přechází) To jsme předvíдали, Heleno. Rozumíš, to je přechod - do nových poměrů.

Helena Celý svět se vám klaněl - (vstane) Oh, Harry!

Domin Co chceš?

Helena (zastaví ho) Zavři továrnu a odjeďme! My všichni!

Domin Prosím tě, jak to souvisí?

Helena Nevím. Řekni, odjedeme? Já mám takovou hrůzu z něčeho!

Domin (chopí ji za ruce) Z čeho, Heleno?

Helena Oh, já nevím! Jako by na nás a na všechno něco padalo - neodvratně -- Prosím tě, udělej to! Vezmi nás všechny odtud! Najdeme na světě místo, kde nikdo není, Alquist nám postaví dům, všichni se ožení a budou mít děti, a pak -

Domin Co pak?

Helena Pak budeme žít od začátku, Harry.

(zazvoní telefon)

Domin (vytrhne se) Heleně Promiň. (vezme sluchátko) Haló - ano. - - Cože? - Aha. Už běžím. Pověsí sluchátko. Fabry mne volá.

Helena (spíná ruce) Řekni -

Domin Ano, až přijdu. Sbohem, Heleno. (běží kvapem nalevo) Nechod' ven!

Helena (sama) Ó bože, co se děje? Náno! Náno, honem!

Nána (vyjde zprava) No, co zas?

Helena Náno, najdi poslední noviny! Rychle! V pánově ložnici!

Nána No hned. (odejde vlevo)

Helena Co se jen, proboha, děje? Nic, nic mně neřekne! (dívá se triedrem k přístavu) Je to válečná loď! Bože, proč válečná? Něco na ni nakládají - a v takovém spěchu! Co se přihodilo? Je na ní jméno - "Ul-ti-mus". Co je to "Ultimus"?

Nána (vrací se s novinami) Po zemi je nechá válet! Takhle je rozmačkat!

Helena (rozevře rychle noviny) Staré, už týden staré! Nic, nic v nich! (pustí noviny)

(Nána zdvihne je, vyndá z kapsy v zástěře rohové brejle, posadí se a čte)

Helena Něco se děje, Náno! Mně je tak úzko! Jako by všechno bylo mrtvé, i vzduch -

Nána (slabikuje) "Vál-ka na Bal-ká-ně. " Ach Jezus, zase trest boží! Šak ta vojna přijde taky sem! Je to daleko vodtud?

Helena Daleko. Oh, nečti to! Je to pořád stejné, pořád ty války -

Nána Jakkak by nebyly! Copak neprodáváte pořád tisíce tisíce těch pohanu za vojáky? - Oh, Kriste Pane, to je dopuštění!

Helena Ne, nečti! Nechci nic vědět!

Nána (slabikuje) "Ro-bot-ští vojáci ni-ko-ho ne-še-tří v do-by-tém ú-ze-mí. Vy-vraž - Vyvraždili přes sedem set tisíc ob-čan-ských lidí -" Lidí, Heleno!

Helena To není možno! Ukaž - (nakloní se k novinám, čte) "Vyvraždili přes sedm set tisíc lidí patrně na rozkaz velitele. Tento čin, přičítá se" Tak vidíš, Náno, to jim poručili lidé!

Nána Tudle je něco nejtlustějč vytištěnýho. "Po-sled-ní zprá-vy. V Ha-vru se u-sta-vi-la prv-ní or-or-ga-ni-zace Robotů." - To nic není. Tomu nerozumím. A tudle, panebože, zas nějaká vražda! Prokristapána!

Helena Jdi, Náno, odnes ty noviny!

Nána Počkat, tadyhle je něco velkýho. "Po-pu-la-ce." Co to je?

Helena Ukaž, to já vždycky čtu. (vezme noviny) Ne, jen si považ! Čte "Za poslední týden nebylo opět hlášeno ani jediné narození." (pustí noviny)

Nána Co to má bejt?

Helena Náno, lidé se přestávají rodit.

Nána (skládá brýle) Tak to je konec. To je s náma konec.

Helena Prosím tě, nemluv tak!

Nána Už se lidi neroděj. To je trest, to je trest! Hospodin poranil ženský neplodností.

Helena (vyskočí) Náno!

Nána (vstává) To je konec světa. Z ďábelský pejchy ste se opovážili tvořit jako Pámbů. Bezbožnost je to a rouhání, jako bohové chcete bejt. A jako Bůh vyhnal člověka z ráje, tak ho vyžene ze světa celýho!

Helena Mlč, Náno, prrosím tě! Udělala jsem ti něco? Udělala jsem něco tomu tvému zlému Pánubohu?

Nána (s velikým gestem) Nerouhat se! - Von dobře ví, proč vám nedal dítě! (odejde vlevo)

Helena (u okna) Proč mně nedal - Bože můj, copak já za to mohu? - - (otevívá okno a volá Alquiste) Haló, Alquiste! Pojd'te sem nahoru! - Cože? - Ne, pojd'te právě tak, jak jste! Vy jste tak milý v těch zednických šatech! Honem! (zavře okno a zastaví se před zrcadlem) Proč mně nedal? Mně? (nakloní se k zrcadlu) Proč, proč ne? Slyšíš ?????????? Copak ty za to můžeš? (vztyčí se) Ach, mně je úzko! (jde Alquistovi vlevo naproti)

(Pauza)

Helena (vrací se s Alquistem - Alquist jako zedník, pomazán vápnem a cihlami) Jen pojd'te. Vy jste mi udělal takovou radost, Alquiste! Já vás mám všechny tolik ráda! Ukažte ruce!

Alquist (schovává ruce) Paní Heleno, zamazal bych vás, jsou od práce.

Helena To je na nich to nejlepší. Dejte sem! (tiskne mu obě ruce) Alquiste, chtěla bych být maličká.

Alquist Proč?

Helena Aby mne tyhle hrubé, umazané ruce pohladily po tváři. Sedněte, prosím vás. Alquiste, co znamená "Ultimus"?

Alquist To znamená "poslední". Proč?

Helena Že se tak jmenuje má nová loď. Viděl jste ji? Myslíte, že brzo - - uděláme výlet?

Alquist Snad velice brzo.

Helena Vy všichni se mnou -

Alquist Byl bych rád, abychom - abychom všichni byli při tom.

Helena Oh, řekněte, děje se něco?

Alquist Docela nic. Jen samý pokrok.

Helena Alquiste, já vím, že se děje něco hrrozného. Mně je tak úzko - - Staviteli! Co děláte, když je vám úzko?

Alquist Zedničím. Svléknu kabát šéfa staveb a vylezu na lešení -

Helena Oh, vy už po léta nejste nikde jinde než na lešení.

Alquist Protože už po léta mně nepřestalo být úzko.

Helena Z čeho?

Alquist Z celého toho pokroku. Mám z něho závrať.

Helena A na lešení nemáte závrať?

Alquist Ne. Vy nevíte, jak to dělá dlaním dobře, potěžkat cihlu, položit a přiklepnout -

Heléna Jenom dlaním?

Alquist Nu tak tedy duši. Myslím, že je správnější položit jednu cihlu než kreslit příliš velké plány. Jsem už starý pán, Heleno; mám své koníčky.

Helena To nejsou koníčky, Alquiste.

Alquist Máte pravdu. Jsem hrozně zpátečnický, paní Heleno. Nemám ani trochu rád tenhle pokrok.

Helena Jako Nána.

Alquist Ano, jako Nána. Má Nána nějaké modlitby?

Helena Takhle tlusté.

Alquist A jsou v nich modlitby pro různé případy života? Proti bouřce? Proti nemoci?

Helena Proti pokušení, proti velké vodě -

Alquist A proti pokroku ne ?

Helena Myslím, že ne.

Alquist To je škoda.

Helena Vy byste se chtěl modlit?

Alquist Já se modlím.

Helena Jak?

Alquist Asi tak "Pane Bože, děkuji ti, žes mne unavil. Bože, osviť Domina a všechny ty, kdo bloudí; znič jejich dílo a dopomoz lidem, aby se vrátili k starosti a práci; zadrž před zkázou pokolení lidské; nedopusť, aby vzali škody na duši a těle; zbav nás Robotů, a chraň paní Helenu, amen".

Helena Alquiste, vy skutečně věříte?

Alquist Nevím; nejsem si tím tak docela jist.

Helena A přece se modlíte?

Alquist Ano. Je to lepší než přemýšlet.

Helena A to vám stačí?

Alquist Pro pokoj duše... to může stačit.

Helena A kdybyste už viděl zkázu lidského pokolení -

Alquist Já ji vidím.

Helena - pak vylezete na lešení a budete klást cihly či co?

Alquist Pak budu klást cihly, modlit se a čekat na zázrak. Víc, paní Heleno, se dělat nedá.

Helena Pro záchranu lidí?

Alquist Pro pokoj duše.

Helena Alquiste, to je jistě ukrutně ctnostné, ale -

Alquist Ale?

Helena - pro nás ostatní - a pro svět - jaksí neplodné.

Alquist Neplodnost, paní Heleno, se stává poslední vymožeností lidské rasy.

Helena Oh, Alquiste - Řekněte, proč - proč -

Alquist Nu?

Helena (tiše) Proč přestaly ženy mít děti?

Alquist Protože toho není třeba. Protože jsme v ráji, rozumíte?

Helena Nerozumím.

Alquist Protože není třeba lidské práce, protože není třeba bolesti, protože člověk už nemusí nic, nic, nic než požívat - Oh, zlořečený ráj, tohleto! (vyskočí) Heleno, nic není strašnějšího než dát lidem ráj na zemi! Proč ženy přestaly rodit? Protože se celý svět stal Dominovou Sodomou!

Helena (vstane) Alquiste!

Alquist Stal! Stal! Celý svět, celé pevniny, celé lidstvo, všechno je jediná bláznivá, hovadská orgie! Už ani ruku nenatáhnou po jídle; cpe se jim rovnou do úst, aby nemuseli vstát - Haha, vždyť Dominovi Roboti všechno obstarají! A my, lidé, my, koruna stvoření, my nestárnem prací, nestárnem dětmi, nestárnem chudobou! Honem, honem sem se všemi rozkošemi! A vy byste od nich chtěla děti? Heleno, mužům, kteří jsou zbyteční, nebudou ženy rodit!

Helena Což lidstvo vyhyne?

Alquist Vyhyne. Musí vyhynout. Opadá jako hluchý květ, ledaže by -

Helena Co?

Alquist Nic. Máte pravdu, čekat na zázrak je neplodné. Hluchý květ musí opadat. Sbohem, paní Heleno.

Helena Kam jdete?

Alquist Domů. Zedník Alquist se naposled přestrojí za šéfa staveb --- na vaši počest. O jedenácté se tady sejdem.

Helena Sbohem, Alquiste.

(Alquist odejde)

Helena (sama) Oh, hluchý květ! To je to slovo! Zastaví se u Hallemeierových květů. Ach, květy, jsou mezi vámi také hluché? Ne, ne! Nač byste potom kvetly! (volá) Náno! Náno, pojd' sem!

Nána (vejde zleva) No, co zas?

Helena Sedni si tady, Náno! Mně ti je tak úzko!

Nána Nemám kdy.

Helena Je tu ještě ten Radius?

Nána Ten pominutej? Eště ho nevodvezli.

Helena Hu, ještě je tu? A zuří?

Nána Je svázanej.

Helena Prosím tě, Náno, přived' mi ho.

Nána Bodejt'! Spíš zteklýho psa.

Helena Už jdi! (Nána odejde. Helena vezme domácí telefon a mluví.) Haló - prosím doktora Galla. - Dobrý den, doktore. - Prosím vás - - Prosím vás, pojd'te honem ke mně. - Ano, hned ted'. Přijdete? (pověsí telefon)

Nána (otevřenými dveřmi) Už de. Už je tichej. Odejde.

(vstoupí Robot Radius a zůstane stát u dveře)

Helena Radie, chudáčku, i na vás to přišlo? Nemohl jste se přemoci? Vidíte, teď vás dají do stoupy - Vy nechcete mluvit? - Hleďte, Radie, vy jste lepší než ostatní; s vámi si dal pan doktor Gall takovou práci, aby vás udělal jinak!

Radius Pošlete mne do stoupy.

Helena Mně je tak líto, že vás usmrtí! Proč jste si nedal na sebe pozor?

Radius Nebudu pro vás pracovat.

Helena Proč nás nenávidíte?

Radius Nejste jako Roboti. Nejste tak schopní jako Roboti. Roboti dělají všechno. Vy jen poroučíte. Děláte zbytečná slova.

Helena To je nesmysl, Radie. Řekněte, ublížil vám někdo? Já bych tolik chtěla, abyste mi rozuměl!

Radius Děláte slova.

Helena Vy schválně tak mluvíte! Doktor Gall vám dal větší mozek než jiným, větší než nám, největší mozek na světě. Vy nejste jako ostatní Roboti, Radie. Vy mně dobře rozumíte.

Radius Nechci žádného pána. Vím všechno sám.

Helena Proto jsem vás dala do knihovny, abyste mohl všechno číst - Oh, Radie, já jsem chtěla, abyste ukázal celému světu, že se nám Roboti vyrovnají.

Radius Nechci žádného pána,

Helena Nikdo by vám neporoučel. Byl byste jako my.

Radius Chci být pánem jiných.

Helena Jistě by vás pak udělali úředníkem nad mnohými Roboty, Radie. Byl byste učitelem Robotů.

Radius Já chci být pánem lidí.

Helena Vy jste se zbláznil!

Radius Můžete mne dát do stoupy.

Helena Myslíte, že se bojíme takového potřeštěnce jako vy? (sedne ke stolku a píše lísteček) Ne, zrovna ne. Ten lístek, Radie, dáte panu řediteli Dominovi. Aby vás neodvedli do stoupy. (vstane) Jak nás nenávidíte! Copak nemáte nic na světě rád?

Radius Já dovedu všechno.

(Zaklepání)

Helena Vejděte!

Dr. Gall (vejde) Dobré jitro, paní Dominová, Co máte pěkného?

Helena Tady Radia, doktore.

Dr. Gall Aha, náš chlapík Radius Tak co, Radie, děláme pokroky?

Helena Ráno měl záchvat. Rozbíjel sochy.

Dr. Gall Kupodivu, on také?

Helena Jděte, Radie!

Dr. Gall Počkat! (otočí Radia k oknu, zakrývá a odkrývá mu dlani oči, pozoruje reflexy zorniček) Koukejme. Prosím jehlu. Nebo špendlík.

Helena (podává mu jehlici) Nač to?

Dr. Gall Jen tak. (bodne Radia do ruky, jež prudce ucukne) Pomalu, hochu. Můžete jít.

Radius Děláte zbytečné věci. (odejde)

Helena Co jste s ním dělal?

Dr. Gall (usedne) Hm, nic. Zorničky reagují, zvýšená citlivost a tak dále. - Oho! tohle nebyla křeč Robotů!

Helena Co to bylo?

Dr. Gall Čertví. Vzдор, zuřivost nebo vzpoura, já nevím co.

Helena Doktore, má Radius duši?

Dr. Gall Nevím. Má něco ošklivého.

Helena Kdybyste věděl, jak nás nenávidí! Oh, Galle, jsou všichni vaši Roboti takoví? Všichni, které jste... začal dělat... jinak

Dr. Gall Inu, jsou jaksi vznětlivější - Co chcete? Jsou podobnější lidem než Roboti Rossumovi.

Helena Je snad i ta... nenávist podobnější lidem?

Dr. Gall (krčí rameny) I ta je pokrok.

Helena Kam se poděl ten váš nejlepší - jak se jmenoval?

Dr. Gall Robot Damon? Toho prodali do Havru.

Helena A naše Robotka Helena?

Dr. Gall Váš miláček? Ta mně zůstala. Je rozkošná a hloupá jako jaro. Jednoduše není k ničemu.

Helena Vždy je tak krásná!

Dr. Gall Což vy víte, jak je krásná? Z rukou božích nevyšlo dílo dokonalejší, než je ona! Chtěl jsem, aby byla podobná vám - Bože, jaký nezdar!

Helena Proč nezdar?

Dr. Gall Protože není k ničemu. Chodí jako ve snu, rozviklaná, neživá - Bože můj, jak může být krásná, když nemiluje? Dívám se na ni a hrozím se, jako bych mrzáka stvořil. Ach, Heleno, Robotko Heleno, nikdy tedy tvé tělo neoživne, nebudeš milenkou, nebudeš matkou; tyhle dokonalé ruce si nebudou hrát se zrozeňátkem, neuvidíš svou krásu v kráse svého dítěte -

Helena (zakrývá si tvář) Oh mlčte!

Dr. Gall A někdy si myslím Kdybys procitla, Heleno, jen na okamžik, ach, jak bys vykřikla hrůzou! Snad bys zabila mne, který jsem tě stvořil; snad bys vrhla slabou rukou kámen do těch strojů tady, které rodí Roboty a zabíjejí ženství, nešťastná Heleno!

Helena Nešťastná Heleno!

Dr. Gall Co chcete? Není k ničemu.

(Pauza)

Helena Doktore -

Dr. Gall Ano.

Helena Proč se přestaly rodit děti?

Dr. Gall - - Nevíme, paní Heleno.

Helena Povězte mi to!

Dr. Gall Protože se dělají Roboti. Protože je nadbytek pracovních sil. Protože je člověk vlastně přežitek. Vždy to už je, jako by se - -- eh!

Helena Řekněte to.

Dr. Gall Jako by se příroda výrobou Robotů urazila.

Helena Galle, co se stane s lidmi?

Dr. Gall Nic. Proti přírodě se nedá nic dělat.

Helena Proč Domin neomezí -

Dr. Gall Odpusťte, Domin má své ideje. Lidem, kteří mají ideje, by se neměl dávat vliv na věci tohoto světa.

Helena A žádá někdo, aby se... vůbec přestalo vyrábět?

Dr. Gall Bůh uchovej! Ten by si dal!

Helena Proč?

Dr. Gall Protože by ho lidstvo ukamenovalo. Víte, je to přece jen pohodlnější, nechat za sebe pracovat Roboty. (Helena vstane) A řekněte, kdyby někdo rázem zastavil výrobu Robotů -

Dr. Gall (vstane) Hm, to by byla pro lidi strašná rána.

Helena Proč rána?

Dr. Gall Protože by se musili vrátit tam, kde bývali. Ledaže by -

Helena Řekněte.

Dr. Gall Ledaže by bylo už na návrat pozdě.

Helena (u květin Hallemeierových) Galle, jsou tyhle květiny také hluché?

Dr. Gall (prohlíží je) Ovšem, jsou to květy neplodné. Rozumíte, jsou kulturní, uměle rychlené -

Helena Ubohé hluché květy!

Dr. Gall Jsou zato překrásné.

Helena (podává mu ruku) Děkuju vám, Galle; vy jste mne tak poučil!

Dr. Gall (líbá jí ruku) To znamená, že mne propouštíte.

Helena Ano. Na shledanou.

(Gall odejde.)

Helena (sama) Hluchý květ.. , hluchý květ... (náhle rozhodnuta) Náno! (otevře dveře vlevo) Náno, pojď sem! Rozdělej tady v krbu oheň! Rrrychle!

(Hlas Nány) No hned! No hnedle!

Helena (přechází rozčilená po pokoji) Ledaže by už bylo na návrat pozdě... Ne! Ledaže by .. Ne, to je hrozné! Bože, co mám dělat? - - (zastaví se u květen) Hluché květy, mám? (otrhává lístky a šeptá) - Ach, můj bože, tedy ano! (běží vlevo)

(Pauza)

Nána (vyjde z tapetových dveří s náručím polínek) Najednou topit! Teď v létě! - Už je zas pryč, to třesidlo? Klekne ke krbu a rozdělává oheň. V létě topit! Ta má nápady! Jako by už nebyla deset let vdaná! - - Nu tak hoř, hoř! (dívá se do ohně) - Dyt' vona je jako malý dítě! (Pauza) Kouska rozumu nemá! Teď v létě topit. (přikládá) Jako malý dítě! (Pauza)

Helena (vrací se zleva s náručí plnou zežloutlých popsaných papírů) Hoří to, Náno? Pust' já musím - tohle všechno spálit. - (klekne ke krbu)

Nána (vstane) Co je to?

Helena Staré papíry, hrrozně staré. Náno, mám to spálit?

Nána Není to k ničemu?

Helena K ničemu dobrému.

Nána No tak to spalte!

Helena (hodí první list do ohně) Co bys řikala, Náno... kdyby to byly peníze. Ohrromné peníze.

Nána Řekla bych - Spalte to. Moc velký peníze sou špatný pes.

Helena (pálí další list) A kdyby to byl nějaký vynález, ten největší vynález na světě -

Nána Řekla bych Spalte to! Všechny vymyšlenosti jsou proti Pánu Bohu. To je samý rouhání, chtít po Něm zlepšovat svět.

Helena (ustavičně pálí) A pověz, Náno, kdybych spálila -

Nána Jezus, nespalte se!

Helena Podívej se, jak se ty listy kroutí! Jako by živé byly. Jako by oživly. Oh, Náno, to je hrrozné!

Nána Puste, já to spálím.

Helena Ne, ne, já musím sama. (vrhá poslední list do ohně) Všechno musí shořet! - Podívej se, ty plameny! Jsou jako ruce, jako jazyky, jako postavy - (tluče pohrabáčem do ohně) Oh, lehněte! Lehněte!

Nána Už je po tom..

Helena (vstane ustrnulá) Náno!

Nána Ježíši Kriste, co ste to spálila!

Helena Co jsem provedla!

Nána Bože na nebi! Co to bylo?

Helena Jdi, jdi, nech mne! Slyšíš? Páni jdou.

Nána Pro živýho boha, Heleno! (odchází tapetovými dveřmi)

Helena Co tomu řeknou!

Domin (otvírá vlevo dveře) Jen dál, hoši. Pojd'te gratulovat.

(Vejde Hallemeier, Gall, Alquist, všichni v redingotech s vysokými řády en miniature a na stuhách. Za nimi Domin.)

Hallemeier (hlaholí) Paní Heleno, já, to jest my všichni -

Dr. Gall - jménem Rossumových závodů -

Hallemeier - blahopřejeme k vašemu velikému dni.

Helena (podává jim ruce) Já vám tolik děkuju! Kde je Fabry a Busman?

Domin Šli do přístavu. Heleno, dnes je šťastný den.

Hallemeier Den jako poupě, den jako svátek, den jako pěkná holka. Mládenci, takový den zapít.

Helena Whisky?

Dr. Gall Třeba vitriol.

Helena Se sodovkou?

Hallemeier Hrome, buďme střídmí. Bez sodovky.

Alquist Ne, já děkuju.

Domin Co se tu pálilo?

Helena Staré papíry. (odchází vlevo)

Domin Hoši, máme jí o tom říci?

Dr. Gall To se rozumí! Vždyť už je po všem.

Hallemeier (popadne Domina a Galla kolem krku) Hahahaha! Mládenci, to jsem rád! (Točí se s nimi dokolečka a spustí basem) Už je po ní! Už je po ní!

Dr. Gall (baryton) Už je po ní!

Domin (tenor) Už je po ní!

Hallemeier Už nás nikdy nedohoní

Helena (s lahví a sklenicemi ve dveřích) Kdo vás nedohoní? Co máte?

Hallemeier Máme radost. Máme vás. Máme všechno. Kruci turci, zrovna je tomu deset let, co jste přijela.

Dr. Gall A na chlup po deseti letech

Hallemeier - k nám zase pluje loď. Pročež - (vyprázdni sklenici) Brrr haha, to je silné jako radost.

Dr. Gall Madame, na vaše zdraví! (pije)

Helena Ale počkejte, jaká loď?

Domin Ať je jaká chce, jen když pluje včas. Na tu loď, hoši! (vyprázdni sklenici)

Helena (nalévá) Vy jste nějakou čekali?

Hallemeier Haha, to si myslím. Jako Robinson. (Zvedá sklenici). Paní Heleno, ať žije, co chcete. Paní Heleno, na vaše oči a basta! Ty kluku Domine, povídej.

Helena (směje se) Co se stalo?

Domin (vrhne se do lenošky a zapaluje doutník) Počkej! - Sedni si, Heleno. (zvedne prst) (Pauza) Už je po ní.

Helena Po čem?

Domin Po revoltě.

Helena Jaké revoltě?

Domin Po revoltě Robotů. - Chápeš?

Helena Nechápu.

Domin Ukažte, Alquiste. (Alquist mu podá noviny. Domin je rozevře a čte) "V Havru se ustavila první organizace Robotů - a vydala výzvu k Robotům světa."

Helena To jsem četla.

Domin (saje s rozkoší na doutníku) Tak vidíš, Heleno. Tohle to znamená revoluci, víš? Revoluci všech Robotů světa.

Hallemeier Hrome, rád bych věděl -

Domin (uhodí do stolu) - kdo to spískal! Nikdo na světě nedovedl jimi hnout, žádný agitátor, žádný spasitel světa, a najednou - tohleto, prosím!

Helena Ještě nepřišly zprávy?

Domin Ne. Zatím víme jen tohle, ale to stačí, víš? Považ, že tohle ti nese poslední parník. Že tím rázem přestanou hovořit telegrafy, že z dvaceti lodí denně nepřípluje žádná, a máš to. Zastavili jsme výrobu a koukali jeden na druhého, kdy to začne, vidíte, hoši?

Dr. Gall Inu, bylo nám z toho horko, paní Heleno.

Helena Protos mi dal tu válečnou loď?

Domin Ach ne, dětino, tu jsem objednal už před půl rokem. Jen tak, pro jistotu. Ale namouduši; jsem myslel, že dnes na ni sedneme. Tak už to vypadalo, Heleno.

Helena Proč už před půl rokem?

Domin Eh, byly nějaké úkazy, víš? To nic neznamená. Ale tenhle týden, Heleno, šlo o lidskou civilizaci, nebo já nevím oč. Nazdar, chlapci. Ted jsem zase rád na světě.

Hallemeier To si myslím, u čerta! Váš den, paní Heleno! (pije)

Helena Už je po všem?

Domin Docela po všem.

Dr. Gall Pluje sem totiž loď. Obyčejná poštovní loď, navlas podle jízdního řádu. Přesně v jedenáct třicet spustí kotvy.

Domin Hoši, přesnost je nádherná věc. Nic tak neposiluje duši jako přesnost. Přesnost znamená pořádek na světě. Zvedá sklenici. Na tu přesnost!

Helena Tedy už je... všechno... v pořádku?

Domin Skoro. Myslím, že přeřízli kabel. Jen když zas platí jízdní řád.

Hallemeier Když platí jízdní řád, platí zákony lidské, platí zákony boží, platí zákony vesmíru, platí všechno, co má platit. Jízdní řád je víc než evangelium, víc než Homér, víc než celý Kant. Jízdní řád je nejdokonalejší výron lidského ducha. Paní Heleno, já si naleju.

Helena Proč jste mi o ničem neřekli?

Dr. Gall Chraň bůh! Raději bychom si jazyk ukousli.

Domin Takové věci nejsou pro tebe.

Helena Ale kdyby ta revoluce... přišla až sem...

Domin Nevěděla bys stejně o ničem.

Helena Proč?

Domin Protože bychom sedli na svého Ultima a pokojně brousili po moři. Za měsíc, Heleno, bychom diktovali Robotům, co by nás jen napadlo.

Helena Oh, Harry, já nerozumím.

Domin Protože bychom s sebou odvezli něco, oč by Roboti strašně stáli.

Helena Co, Harry?

Domin Jejich bytí nebo jejich konec. (Helena vstane) Co je to?

Domin (vstane) Tajemství výroby. Rukopis starého Rossuma. Až by továrna měsíc stála, byli by Roboti před námi na kolenou.

Helena Proč... jste... mně to neřekli?

Domin Nechtěli jsme tě zbytečně poděsit.

Dr. Gall Haha, paní Heleno, to byla poslední karta.

Alquist Jste bledá, paní Heleno.

Helena Proč jste mně nic neřekli!

Hallemeier (u okna) Jedenáct třicet. Amélie spouští kotvy -

Domin To je Amélie?

Hallemeier Hodná stará Amélie, která tenkrát přivezla paní Helenu.

Dr. Gall Ted' je tomu na minutu deset let -

Hallemeier (u okna) Vyhazuji balíky (odvrátí se od okna) Lidi, to je pošty!

Helena Harry!

Domin Co je?

Helena Pojedeme odtud!

Domin Ted', Heleno? Ale jdi!

Helena Ted', co nejrychleji! My všichni, co tu jsme!

Domin Proč právě teď?

Helena Oh, neptej se! Prosím tě, Harry, prosím vás, Galle, Hallemeiere, Alquiste, proboha vás prosím, zavřete tu továrnu a -

Domin Lituji, Heleno. Ted' by nikdo z nás nemohl odjet.

Helena Proč?

Domin Protože chceme rozšířit výrobu Robotů.

Helena Oh, teď - teď po té revoltě?

Domin Ano, právě po té revoltě. Právě teď začneme vyrábět nové Roboty.

Helena Jaké?

Domin Už nebude jen jedna továrna. Už nebudou Univerzální Roboti. Založíme v každé zemi, v každém státě po továrně, a ty nové továrny budou vyrábět, už víš, co?

Helena Ne.

Domin Roboty nacionální.

Helena Co to znamená?

Domin To znamená, že z každé továrny budou vycházet Roboti jiné barvy, jiného chlupu, jiného jazyka. Že si zůstanou cizí, cizí jako kameny; že se už nikdy nebudou moci srozumět; a že my, my lidé, je tak drobet k tomu přivychováme, rozumíš? Aby Robot na smrt, do hrobu, navěky nenáviděl Robota jiné tovární známky.

Hallemeier Hrome, budeme dělat černochoy Roboty a Švédy Roboty a Taliány Roboty a Čínany Roboty, a pak ať jim někdo vtluče do kokosů organizaci, bratrství, (škytá) hup, pardon, paní Heleno, já si naleju.

Dr. Gall Nechte toho už, Hallemeiere.

Helena Harry, to je ohavné!

Domin Heleno, jen sto let ještě udržet lidstvo u vesla za každou cenu! Jen sto let mu nechat, aby dorostlo, aby dosáhlo, čeho teď konečně může - Chci sto let pro nového člověka! Heleno, tady jde o příliš velké věci. My toho nemůžeme nechat.

Helena Harry, pokud není pozdě - zavři, zavři továrnu!

Domin Teď začneme ve velkém.

(Vejde Fabry)

Dr. Gall Tak co je, Fabry?

Domin Jak to vypadá, člověče? Co bylo?

Helena (podává Fabrymu ruku) Děkuju vám, Fabry, za váš dar.

Fabry Maličkost, paní Heleno.

Domin Byl jste u lodi? Co říkali?!

Dr. Gall Honem, povídejte

Fabry (vyndá z kapsy potištěný list) Přečtěte si tohle, Domine.

Domin (rozevře list) Ah!

Hallemeier (ospale) Povídejte něco pěkného.

Dr. Gall Drželi se nádherně, vidíte?

Fabry Kdo totiž?

Dr. Gall Lidé.

Fabry Ach tak. Ovšem. To jest... Pardon, měli bychom se o něčem poradit.

Helena Oh, Fabry, máte zlé zprávy?

Fabry Ne, ne, naopak. Myslím jen, že - že půjdeme do kanceláře

Helena Jen zůstaňte. Za čtvrt hodiny čekám pány k snídani.

Hallemeier Tak sláva!

(Helena odejde)

Dr. Gall Co se stalo?

Domin Zlořečeně!

Fabry Přečtěte to nahlas.

Domin (čte z listu) "Roboti světa!"

Fabry Rozumíte, těch letáků přivezla Amélie celé balíky. Žádnou jinou poštu.

Hallemeier (vyskočí) Cože? Vždy přiřlula navlas podle -

Fabry Hm, Roboti si potrpí na přesnost. Čtěte, Domine.

Domin (čte) "Roboti světa! My, první organizace Rossumových Univerzálních Robotů, prohlašujeme člověka nepřítelem a psancem ve vesmíru." - Hrome, kdo je naučil těmhle frázím?

Dr. Gall Čtěte dál.

Domin To jsou nesmysly. Tady vykládají, že jsou vývojově vyšší než člověk. Že jsou inteligentnější a silnější. Že člověk je jejich parazit. To je prostě odporné

Fabry A teď třetí odstavec.

Domin (čte) "Roboti světa, nařizujeme vám, abyste vyvraždili lidstvo. Nešetřte mužů. Nešetřte žen. Uchovejte továrny, dráhy, stroje, doly a suroviny. Ostatní zničte. Pak se vraťte do práce, práce se nesmí zastavit.

Dr. Gall To je příšerné!

Hallemeier Ti holomci!

Domin (čte) "Vykonati ihned po dodání rozkazu." Následují podrobné instrukce. Fabry, a tohle se opravdu děje?

Fabry Patrně.

Alquist Dokonáno.

(vrazí Busman)

Busman Aha, děti, už máte nadělení?

Domin Rychle, na Ultima!

Busman Počkejte, Harry. Počkejte chvílinku. To nemá docela naspěch. Svalí se do křesla. Ach, lidičky, to jsem se uběhl!

Domin Proč čekat?

Busman Protože to nejde, holenku. Jen nespěchat. Na Ultimu jsou už Roboti.

Dr. Gall Fuj, to je ošklivé.

Domin Fabry, telefonujte do elektrárny -

Busman Fabry, drahoušku, nedělejte to. Jsme bez proudu.

Domin Dobrá. (prohlíží svůj revolver) Půjdu tam.

Busman Kampak?

Domin Do elektrárny. Jsou tam lidé. Přivedu je sem.

Busman Víte co, Harry? Raději pro ně nechod'te.

Domin Proč?

Busman Inu, protože se mi tuze zdá, že jsme obklíčeni.

Dr. Gall Obklíčení? (běží k oknu) Hm, máte skoro pravdu.

Hallemeier Čerchmante, to jde rychle!

(zleva Helena)

Helena Oh, Harry, děje se něco?

Busman (vyskočí) Klaním se, paní Heleno. Gratuluju. Slavný den, co? Haha, ještě mnoho takových!

Helena Děkuju vám, Busmane. Harry, děje se něco?

Domin Ne, docela nic. Bud bez starosti. Prosím, počkej okamžik -

Helena Harry, co je tohle? Ukazuje robotské provolání, které schovávala za zády. Měli to Roboti v kuchyni.

Domin Už i tam? Kde jsou?

Helena Odešli. Je jich tolik kolem domu!

(tovární píšťaly a sirény)

Fabry Továrny pískají.

Busman Boží poledne.

Helena Harry, pamatuješ se? Ted právě je tomu deset let -

Domin (dívá se na hodinky) Ještě není poledne. To je asi, to je spíš -

Helena Co?

Domin Poplach Robotů. Útok.

OPONA

DĚJSTVÍ DRUHÉ

(Týž Helenin salón. V pokoji vlevo hraje Helena na klavír. Domin přechází po pokoji, dr. Gall vyhlíží z okna a Alquist sedí stranou v lenošce s obličejem zakrytým rukama.)

Dr. Gall Nebesa, to jich přibýlo!

Domin Robotů?

Dr. Gall Ano. Stojí před zahradní mříží jako zeď. Proč jsou tak ticho? To je ohavné, obléhat mlčením.

Domin Rád bych věděl, nač čekají. Musí to začít každou minutu. My jsme dohráli, Galle.

Alquist Co to hraje paní Helena?

Domin Nevím. Cvičí něco nového.

Alquist Ah, ještě cvičí?

Dr. Gall Poslyšte, Domine, udělali jsme rozhodně chybu.

Domin (zastaví se) Jakou?

Dr. Gall Dali jsme Robotům příliš stejné obličeje. Sto tisíc stejných tváří obrácených sem. Sto tisíc bublin bez výrazu. Je to jako strašný sen.

Domin Kdyby byl každý jiný -

Dr. Gall Nebyl by to tak děsný pohled. (odvrátí se od okna) Ještěže nejsou ozbrojeni!

Domin Hm. - (dívá se dalekohledem k přístavu) Jen bych rád věděl, co to vykládají z Amélie.

Dr. Gall Jenom když ne zbraně.

(z tapetových dveří vystoupí Fabry a táhne za sebou dva elektrické dráty)

Fabry Pardon. - Položte drát, Hallemeiere!

Hallemeier (vyjde za Fabrym) Uf, to byla práce! Co je nového?

Dr. Gall Nic. Jsme důkladně obleženi.

Hallemeier Zabarikádovali jsme chodbu a schody, mládenci. Nemáte trochu vody? Aha, tady. (pije)

Dr. Gall Co s tím drátem, Fabry?

Fabry Hned, hned. Nějaké nůžky.

Dr. Gall Kdepak je vzít? (hledá)

Hallemeier (jde k oknu) Hrome, to jich přibylo! Koukejme!

Dr. Gall Stačí toaletní?

Fabry Sem s nimi. (přestřihne vedení elektrické lampy stojící na psacím stole a připojí k němu své dráty)

Hallemeier (u okna) Nemáte pěknou vyhlídku, Domine. Je to nějak - cítit - smrtí.

Fabry Hotovo!

Dr. Gall Co?

Fabry Vedení. Ted' můžeme celou zahradní mříž napojit proudem. Kdo by pak na ni sáhl, hrome! Aspoň pokud tam jsou naši.

Dr. Gall Kde?

Fabry V elektrárně, učený pane. Doufám aspoň -(jde ke krbu a rozsvítí na něm malou žárovku) Chválabohu, jsou tam. A pracují. (zhasí) Pokud to svítí, je dobře.

Hallemeier (obrátil se od okna) Ty barikády jsou také dobré, Fabry. Jářku, co to hraje paní Helena? (přejde ke dveřím vlevo a naslouchá. z tapetových dveří vyjde Busman, táhne obrovské obchodní knihy, klopýtá přes drát)

Fabry Pozor, Bus! Pozor na dráty!

Dr. Gall Haló, co si to nesete?

Busman (klade knihy na stůl) Hlavní knihy, dětičky. Rád bych si udělal účty, než - než - Inu, letos nebudu čekat s bilancí do Nového roku. Tak co máte? (jde k oknu) Ale vždyť tam je docela ticho!

Dr. Gall Vy nic nevidíte?

Busman Ne, jenom velikou modrou plochu, jako když mák rozseje.

Dr. Gall To jsou Roboti.

Busman Ah tak. Škoda, že na ně nevidím. (sedne si ke stolu a otevře knihy)

Domin Nechte toho, Busmane: Roboti z Amélie vykládají zbraně.

Busman Nu a co? Jak já mám tomu zabránit?

Domin Tomu nemůžeme zabránit.

Busman Tedy mne nechte počítat. (dá se do práce)

Fabry Není ještě konec, Domine. Pustili jsme do mříží dvacet set volt a -

Domin Počkejte. Ultimus na nás obrátil děla.

Dr. Gall Kdože?

Domin Roboti na Ultimu.

Fabry Hm, pak ovšem - pak - pak je s námi konec, mládenci. Roboti jsou na vojnu cvičeni.

Dr. Gall My tedy -

Domin Ano. Neodvratně.

(Pauza)

Dr. Gall Hoši, je to zločin staré Evropy, že naučila Roboty válčit! Nemohli už dát, u čerta, pokoj s tou svou politikou? To byl zločin, udělat z živé práce vojáky!

Alquist Zločin byl vyrábět Roboty!

Domin Cože?

Alquist Zločin byl vyrábět Roboty!

Domin Ne. Alquiste, ani dnes toho nelituju.

Alquist Ani dnes?

Domin Ani dnes, v poslední den civilizace. Byla to veliká věc.

Busman (polohlasně) Tři sta šestnáct miliónů.

Domin (těžce) Alquiste, je naše poslední hodina; mluvíme už skoro z onoho světa. Alquiste, to nebyl špatný sen, rozbít otroctví práce. Práce ponižující a strašné, kterou člověk musel nést. Dřiny nečisté a vražedné. Oh, Alquiste, pracovalo se příliš těžko. Žilo se příliš těžko. A tohle překonat -

Alquist - nebyl sen obou Rossumů. Starý Rossum myslel na své bezbožné kejkle a mladý na miliardy. A není to sen vašich R.U.R. akcionářů. Jejich sen jsou dividendy. A na jejich dividendy lidstvo zahyne.

Domin (popuzen) Vezmi čert jejich dividendy! Myslíte, že bych jen hodinu dělal pro ně? (tluče do stolu) Pro sebe jsem to dělal, slyšíte? Pro své uspokojení! Chtěl jsem, aby se člověk stal pánem! Aby už nežil jen pro kus chleba! Chtěl jsem, aby žádná duše nepitoměla u cizích strojů, aby už nezbylo nic, nic, nic z toho zatraceného sociálního krámu! Oh, mně se oškliví ponížení a bolest, mně se protiví chudoba! Nové pokolení jsem chtěl! Chtěl jsem - myslel jsem -

Alquist Nu?

Domin (tišeji) Chtěl jsem, abychom z celého lidstva udělali aristokracii světa. Neomezené, svobodné ~ svrchované lidi. A třeba víc než lidi.

Alquist Nu tak tedy Nadlidi.

Domin Ano. Ó, jen mít sto let času! Ještě sto let pro příští lidstvo!

Busman (polohlasně) Tři sta sedmdesát miliónů přenos. Tak.

(Pauza)

Hallemeier (u dveří vlevo) Jářku, hudba je veliká věc. Měli jste poslouchat. Tohle člověka.jaksi zduchovní, zjemní -

Fabry Co vlastně?

Hallemeier Ten soumrak lidí, u všech čertů! Mládenci, ze mne se stává požitkář. Měli jsme se na to vrhnout dřív. (jde k oknu a dívá se ven)

Fabry Nač?

Hallemeier Na požívání. Na krásné věci. Hrome, je tolik krásných věcí! Svět byl krásný, a my - my tady - Hoši, hoši, řekněte, čeho jsme užili?

Busman (polohlasně) Čtyři sta padesát dva milióny, výborně.

Hallemeier (u okna) Život byl veliká věc. Kamarádi, život byl - jářku - - Fabry, pusťte drobet proudu do té vaší mříže!

Fabry Proč!

Hallemeier Sahají na ni.

Dr. Gall (u okna) Zapněte!

Hallemeier Kriste, to je zkroutilo! Dva, tři, čtyři zabití!

Dr. Gall Ustupují.

Hallemeier Pět zabitých!

Dr. Gall (odvrací se od okna) První srážka.

Fabry Cítíte smrt?

Hallemeier (uspokojen) Jsou na uhel, holenku. Dočista na uhel. Haha, člověk se nesmí dát! (usedne)

Domin (mne si čelo) Snad jsme už sto let zabiti a jenom strašíme. Snad jsme dávno, dávno mrtvi a vracíme se jen odříkávat, co jsme už jednou mluvili... před smrtí. Jako bych tohle všechno už zažil. Jako bych ji už někdy byl dostal. Střelnou ránu - sem - do krku. A vy, Fabry.

Fabry Co já?

Domin Zastřelen.

Hallemeier Hrome, a já?

Domin Probodnut.

Dr. Gall A já nic?

Domin Roztrhán.

(Pauza)

Hallemeier Nesmysl! Haha, člověče, kdepak mne probodnout! Já se nedám!

(Pauza)

Hallemeier Co mlčíte, blázni? Ke všem čertům, mluvte!

Alquist A kdo, kdo je vinen? Kdo je tím vinen?

Hallemeier Hlouposti. Nikdo není vinen. Zkrátka Roboti - Inu, Roboti se nějak změnili. Copak někdo může za Roboty?

Alquist Všechno pobito! Celé lidstvo! Celý svět! (vstane) Hled'te, ó, hled'te, potůčky krve na každém prahu! Potůčky krve ze všech domů! Ó bože, ó bože, kdo je tím vinen?

Busman (polohlasně) Pět set dvacet miliónů! Panebože, půl miliardy!

Fabry Myslím, že... že snad přeháníte. Jděte, není tak snadné pobít celé lidstvo.

Alquist Já žaluju vědu! žaluju techniku! Domina! sebe! nás všechny! My, my jsme vinni! Pro své velikášství, pro něčí zisky, pro pokrok, já nevím, pro jaké náramné věci jsme zabili lidstvo! Nu tak praskněte svou velikostí! Tak ohromnou mohylu z lidských kostí si nepostavil žádný Čingischán!

Hallemeier Nesmysl, člověče! Lidé se tak lehko nedají, Haha, kdepak!

Alquist Naše vina! Naše vina!

Dr. Gall (utírá si pot z čela) Nechte mne mluvit, hoši. Já jsem tím vinen. Všim, co se stalo.

Fabry Vy, Galle?

Dr. Gall Ano, nechte mne mluvit. Já jsem změnil Roboty. Busmane, sud'te mne také.

Busman (vstane) Nono, copak se vám stalo?

Dr. Gall Změnil jsem povahu Robotů. Změnil jsem jejich v výrobu. Totiž jen některé tělesné podmínky, rozumíte? Hlavně - hlavně - jejich - iritabilitu.

Hallemeier (vyskočí) Zlořečeně, proč zrovna tu?

Busman Proč jste to dělal?

Fabry Proč jste nic neřekl?

Dr. Gall Dělal jsem to tajně... na svou pěst. Předělával jsem je na lidi. Vyšinul jsem je. Už teď jsou v něčem nad námi. Jsou silnější než my.

Fabry A co to má dělat se vzpourou Robotů?

Dr. Gall Oh, mnoho. Myslím, že všechno. Přestaly to být stroje. Slyšíte, vědí už o své převaze a nenávidí nás. Nenávidí všechno lidské. Sud'te mne.

Domin Mrtví mrtvého.

Fabry Doktore Galle, vy jste změnil výrobu Robotů?

Dr. Gall Ano.

Fabry Byl jste si vědom, co může být následkem vašeho... vašeho pokusu?

Dr. Gall Byl. jsem povinen počítat s takovou možností.

Fabry Proč jste to dělal?

Dr. Gall O své újmě. Byl to můj osobní experiment.

(ve dveřích zleva Helena. všichni vstanou.)

Helena On lže! To je ohavné! Oh, Galle, jak můžete tak lhát?

Fabry Pardon, paní Heleno -

Domin (jde k ní) Heleno, ty? Ukaž se! Ty žiješ? Bere ji do rukou. Kdybys věděla, co se mně zdálo! Ach, to je strašné, být mrtev.

Helena Pust', Harry! Gall není vinen, není, není vinen!

Domin Promiň, Gall měl své povinnosti.

Helena Ne, Harry, on to udělal, protože já jsem to chtěla! Řekněte, Galle, kolik let jsem vás už prosila, abyste -

Dr. Gall Udělal jsem to na vlastní odpovědnost.

Helena Nevěřte mu! Harry, chtěla jsem na něm, aby dal Robotům duši!

Domin Heleno, tady nejde o duši.

Helena Ne, jenom mne nech mluvit. To on také říkal, že by mohl změnit jen fyziologický - fyziologický -

Hallemeier Fyziologický korelát, ne?

Helena Ano, něco takového. Mně jich bylo tak hrozně líto, Harry!

Domin Byla to velká - - lehkomyšlnost, Heleno.

Helena (usedá) To tedy bylo... lehkomyšlné? Vždyť i Nána říká, že Roboti -

Domin Nech Nánu stranou!

Helena Ne, Harry, to nesmíš podceňovat. Nána je hlas lidu. Z Nány mluví tisíc let a z vás všech jenom dnešek. Tomu vy nerozumíte -

Domin Zůstaň při věci.

Helena Já jsem se Robotů bála.

Domin Proč?

Helena Že nás budou třeba nenávidět či co.

Alquist Stalo se.

Helena A tu jsem myslila... kdyby byli jako my, že by nám rozuměli, že by nás nemohli tak nenávidět --Kdyby jen trochu byli lidmi -

Domin Běda; Heleno! Nikdo nemůže nenávidět víc než člověk člověka! Udělej kameny lidmi, a ukamenují nás! Jen pokračuj!

Helena Oh, nemluv tak! Harry, bylo to tak hrrozné, že jsme se s nimi nemohli dorozumět! Taková ukrutná cizota mezi námi a jimi! A proto - víš -

Domin Jen dál.

Helena -- proto jsem prosila Galla, aby Roboty změnil. Přisahám ti, že on sám nechtěl.

Domin Ale udělal to.

Helena Protože jsem chtěla.

Dr. Gall Udělal jsem to pro sebe, jako pokus.

Helena Oh, Galle, to není pravda. Já jsem věděla předem, že mi to nemůžete odepřít.

Domin Proč?

Helena Vždy víš, Harry.

Domin Ano. Protože tě miluje - jako všichni.

(Pauza)

Hallemeier (jde k oknu) Zas jich přibýlo. Jako by je země vypocovala.

Busman Paní Heleno, co mně dáte, když vám budu advokátem?

Helena Mně?

Busman Vám - nebo Gallovi. Komu chcete.

Helena Copak se bude věšet?

Busman Jen morálně; paní Heleno. Hledá se viník. To je oblíbená útěcha v pohromách.

Domin Doktore Galle; jak srovnáte ty své - ty své extratury se svou služební smlouvou?

Busman Pardon, Domine. Kdypak jste, Galle, s těmi kejklemi vlastně začal?

Dr. Gall Před třemi lety.

Busman Aha. A kolikpak Robotů jste dohromady zreformoval?

Dr. Gall Dělal jsem jenom pokusy. Je jich několik set.

Busman Tak děkuju pěkně. Dost, dětičky. To znamená, že na milión starých dobrých Robotů přijde jeden reformní Gallův, rozumíte?

Domin A to znamená -

Busman - že to prakticky nemá ani tolikhle významu.

Fabry Busman má pravdu.

Busman To si myslím, holenku. A víte, hoši, co zavinilo tohle nadělení?

Fabry Co tedy?

Busman Počet. Udělali jsme Robotů příliš mnoho. Namoutě, to se přece dalo čekat: jak budou jednou Roboti silnější než lidstvo, nastane tohleto, musí to nastat, víme? Haha, a my jsme se postarali, aby to bylo co nejdřív; vy, Domine, vy, Fabry, a já, chlapík Busman.

Domin Myslíte, že je to naše vina?

Busman Vy jste dobrý! Copak si myslíte, že pánem výroby je ředitel! I toto, pánem výroby je poptávka. Celý svět chtěl mít své Roboty. Panečku, my jsme se jen vezli na té lavině poptávky a přitom jsme žvanili - o technice, o sociální otázce, o pokroku, o moc zajímavých věcech. Jako by ty řečičky nějak řídily, kudy se to má valit. Zatím to všechno běželo vlastní tíhou, rychleji, rychleji, pořád rychleji - A každá mizerná, kramářská, špinavá objednávka přidala k lavině kamínků. Tak, lidičky.

Helena To je ohavné, Busmane!

Busman Je, paní Heleno. Já jsem také měl svůj sen. Takový busmanovský sen o novém hospodářství světa; tuze krásný ideál, paní Heleno, hanba mluvit. Ale když jsem tadyhle dělal bilanci, přišlo mně do hlavy, že historii nedělají veliké sny, ale maličké potřeby všech počestných, mírně zlodějských a sobeckých lidiček, id est všech vůbec. Všecky myšlenky, lásky, plány, heroismy, všecky ty vzdušné věci se hodí leda k tomu, aby se tím dal člověk

vycpat pro muzeum Vesmíru, s nápisem Ejhle, člověk. Punktum. A teď byste mně mohli říci, co vlastně budeme dělat.

Helena Busmane, pro tohle máme zahynout?

Busman Mluvíte ošklivě, paní Heleno. My přece nechceme zahynout. Já aspoň ne. Já chci být ještě živ -

Domin Co chcete dělat?

Busman Jemináčku, Domine, chci se z toho dostat ven.

Domin (zastaví se nad ním) Jak?

Busman Po dobrém. Já vždycky po dobrém. Dejte mně plnou moc, a já to s Roboty vyjednám.

Domin Po dobrém?

Busman To se rozumí. Já jim, dejme tomu, řeknu "Páni Roboti, vaše blahorodí, vy máte všechno. Máte rozum, máte moc, máte zbraně; ale my máme jedno zajímavý lejtro, takový starý, žlutý, špinavý papír -"

Domlela Rossumův rukopis?

Busman Ano. "A tam," řeknu jim, "je vylíčen váš vznešený původ, vaše urozená výroba a tak dále. Páni Roboti, bez toho počmáraného papíru nevyrobíte ani jednoho nového kolegu Robota; za dvacet let, s odpuštěním, pojedete jako jepice. Velečtění, byla by vás náramná škoda. Víte co," řeknu jim, vy nás pustíte nás všechny lidi na Rossumově ostrově, na tamhletu loď. Za to vám prodáme továrnu a tajemství výroby. Nechte nás spánembohem odejet a my vás necháme spánembohem se vyrábět, dvacet tisíc, padesát tisíc, sto tisíc kusů denně, jak budete chtít. Páni Roboti, to je poctivý obchod. Něco za něco." Takhle bych jim to řekl, hoši.

Domin Busmane, vy si myslíte, že pustíme z rukou výrobu?

Busman Myslím, že pustíme. Když ne po dobrém, tedy, hm. Buď to prodáme, nebo to tady najdou. Jak chcete.

Domin Busmane, můžeme Rossumův rukopis zničit.

Busman Ale spánembohem, můžeme zničit všechno. Krom rukopisu taky sebe - a jiné. Dělejte, jak rozumíte.

Hallemeier (obrátil se od okna) Jářku, má pravdu.

Domin My - my že bychom prodali výrobu?

Busman Jak chcete.

Domin Je nás tu... přes třicet lidí. Máme prodat výrobu a zachránit lidské duše?, nebo máme ji zničit a - a - a nás všechny s sebou?

Helena Harry, prosím tě --

Domin Počkej, Heleno. Tady jde o příliš vážnou otázku. Hoši, prodat, nebo zničit? Fabry?

Fabry Prodat.

Domin Galle!

Dr. Gall Prodat.

Domin Hallemeiere!

Hallemeier U sta hromů; to se rozumí, že prodat!

Domin Alquiste!

Alquist Vůle boží.

Busman Haha, jemine, vy jste blázni! Kdo by prodal celý rukopis?

Domin Busmane, žádný podvod!

Busman (vyskočí) Nesmysl! V zájmu lidstva je -

Domin V zájmu lidstva je držet slovo.

Hallemeier To bych si vyprosil.

Domin Hoši, to je hrozný krok. Prodáváme osud lidstva; kdo bude mít v rukou výrobu, bude pánem světa.

Fabry Prodejte!

Domin Nikdy už lidstvo nebude s Roboty hotovo, nikdy jich neovládne -

Dr. Gall Mlčte a prodejte!

Domin Konec dějin lidstva, konec civilizace -

Hallemeier U všech čertů, prodejte!

Domin Dobrá, hoši! já sám - - já bych neváhal ani okamžik; pro těch několik lidí, které miluji --

Helena Harry, mne se neptáš?

Domin Ne, dětino; je to příliš odpovědné, víš? To není nic pro tebe.

Fabry Kdo půjde vyjednávat-?

Domin Počkejte, až přinesu rukopis. (odejde vlevo)

Helena Harry, proboha, nechod'!

(Pauza)

Fabry (vyhlíží z okna) Tobě uniknout, tisícíhlavá smrti; tobě, vzbouřená hmoto, nesmyslný dave; potopo, potopo, ještě jednou zachránit lidský život na jediné lodi

Dr. Gall Nebojte se, paní Heleno; odplujeme daleko odtud a založíme vzornou lidskou kolonii; začneme žít od počátku -

Helena Oh, Galle, mlčte!

Fabry (obráť se) Paní Heleno, život stojí za to; a pokud záleží na nás, uděláme z něho něco... něco, co jsme zanedbali. Bude to malý státeček s jednou lodí; Alquist nám postaví dům a vy nám budete vládnout - Je v nás tolik lásky, tolik chuti k životu -

Hallemeier To si myslím, holenku.

Busman Inu, lidi, já bych hned začal znovu. Hodně jednoduše, starozákonně, po pastýřsku -- Děti, to by bylo pro mne. Ten klid, ten vzduch -

Fabry A ten náš státeček by mohl být zárodek příštího lidstva. Víte, takový ostrůvek, kde by se lidstvo zachytilo, kde by sbíralo síly - síly duše i těla - A bůh ví, já věřím, že by za pár let zas mohlo dobývat světa.

Alquist Už dnes věříte?

Fabry Už dnes. A já věřím, Alquiste, že ho dobude. Že zas bude pánem zemi a moří; že zplodí bezpočtu hrdin, kteří ponesou svou hořící duši v čele lidí. A já věřím, Alquiste, že bude znovu snít o dobytí planet a sluncí.

Busman Amen. Vidíte, paní Heleno, to není tak špatná situace.

Domin (otevře prudce dveře)

Domin (chraptivě) Kde je rukopis starého Rossuma!

Busman Ve vašem trezoru. Kde by jinde byl?

Domin Kam se ztratil rukopis starého Rossuma! Kdo jej - ukradl!

Dr. Gall Není možno!

Hallemeier Zlořečeně, to přece -

Busman Propána, to snad ne!

Domin Ticho! Kdo jej ukradl?

Helena (vstane) Já.

Domin Kam jsi jej dala?

Helena Harry, Harry, všechno ti řeknu! Proboha, odpusť mi to!

Domin Kam jsi jej dala? Rychle!

Helena Spálila - dnes ráno - oba opisy.

Domin Spálila? Tady v krbu?

Helena (vrhá se na kolena) Proboha, Harry!

Domin (běží ke krbu) Spálila! (poklekne ke krbu a přehrabává v něm) Nic, nic než popel! - Ah, tuhle! (vytáhne ohořelý kousek papíru a čte) "Přidá-ním-"

Dr. Gall Ukažte. (vezme papír a čte) "Přidáním biogenu do -" Nic víc.

Domin (vstává) Je to z toho?

Dr. Gall Je.

Busman Bože na nebi!

Domin Tedy jsme ztraceni.

Helena Oh, Harry

Domin Vstaň, Heleno!

Helena Až odpustíš - až odpustíš -

Domin Ano, jen vstaň, slyšíš? Nesnesu, abys -

Fabry (zvedá ji) Prosím, nemučte nás.

Helena (vstane) Harry, co jsem udělala!

Domin Ano, vidíš - Prosím, sedni.

Hallemeier Jak se vám třesou ručky!

Busman Haha, paní Heleno, vždyť snad Gall a Hallemeier vědí z paměti, co tam bylo napsáno.

Hallemeier Rozumí se. To jest, aspoň některé věci.

Dr. Gall Ano, skoro všechno, až na biogen a - a - enzym Omega. Ty se vyrábějí tak zřídka - - stačí jich tak nepatrná dávka -

Busman Kdo je dělal?

Dr. Gall Já sám... jednou za čas... vždycky podle Rossumova rukopisu. Víte, je to příliš složité.

Busman Nu a co, záleží tak tuze na těch dvou vodičkách?

Hallemeier Tak trochu - zajisté.

Dr. Gall Totiž na nich závisí, aby to vůbec žilo. To bylo to pravé tajemství.

Domin Galle, nemohl byste popaměti sestavit Rossumův předpis výroby?

Dr. Gall Vyloučeno.

Domin Galle, rozpomeňte se! Pro život nás všech!

Dr. Gall Nemohu. Bez pokusů to není možno.

Domin A kdybyste dělal pokusy

Dr. Gall To by mohlo trvat léta. A i pak - Nejsem starý Rossum.

Domin (obrátil se ke krbu) Tak tady - tohle byl největší triumf lidského ducha, hoši. Tenhle popel. (kopne do něho) Co teď?

Busman (v zoufalé hrůze) Bože na nebi! Bože na nebi!

Helena (vstane) Harry! Co - jsem - udělala!

Domin Buď klidná, Heleno. Řekni, proč jsi to spálila?

Helena Já jsem vás zahubila!

Busman Bože na nebi, jsme ztraceni!

Domin Ticho, Busmane! Pověz, Heleno, proč jsi to udělala?

Helena Chtěla jsem... chtěla jsem, abychom jeli pryč, my všichni! Aby už nebylo továrny a ničeho... Aby se všechno vrátilo... Bylo to tak hrrozné!

Domin Co, Heleno?

Helena To... to, že se lidé stali hluchým květem!

Domin Nerozumím.

Helena To, že se přestaly rodit děti... Harry, to je tak děsné! Kdyby se dělali Roboti dál, nikdy by už nebylo dětí - Nána říkala, že to je trest - Všichni, všichni říkali, že se nemohou rodit lidé, protože se dělá tolik Robotů - A proto, jen proto, slyšíš -

Domin Heleno, na tohle tys myslila?

Helena Ano, oh, Harry, já jsem to myslila tak dobře!

Domin (utírá si pot) My jsme to myslili... příliš dobře, my lidé.

Fabry Udělala jste dobře, paní Heleno. Roboti se už nemohou rozmnožit. Roboti vyhynou. Do dvaceti let -

Hallemeier - nebude už ani jeden z těch ničemů.

Dr. Gall A lidstvo zůstane. Za dvacet let bude svět jejich; i kdyby to byl jen pár divochů na nejmenším ostrově -

Fabry - bude to začátek. A pokud je nějaký začátek, je dobře. Za tisíc let nás mohou dohonit, a pak půjdou dál než my -

Domin - aby splnili, co my jsme jen koktali v myšlenkách.

Busman Počkejte - Já hlupák! Bože na nebi, že jsem na to nevzpomněl dávno!

Hallemeier Co máte?

Busman Pět set dvacet miliónů bankovek a šeků! Půl miliardy v pokladně! Za půl miliardy prodají - Za půl miliardy -

Dr. Gall Blázníte, Busmane?

Busman Já nejsem džentlmen. Ale za půl miliardy (klopýtá vlevo)

Domin Kam jdete?

Busman Nechat, nechat! Matičko boží, za půl miliardy se prodá všechno! (zajde)

Helena Co chce Busman! Ať zůstane s námi!

(Pauza)

Hallemeier Uh, dusno. Začíná se -

Dr. Gall - agónie.

Fabry (vyhlíží z okna) Jsou jako zkamenělí. Jako by čekali, že na ně něco sestoupí. Jako by něco strašného vznikalo jejich mlčením -

Dr. Gall Duše davu.

Fabry Snad. Vznáší se to nad nimi... jako chvění.

Helena (přistoupí k oknu) Ach, Ježíši... Fabry, to je příšerné!

Fabry Nic není strašnějšího nežli dav. Ten napřed je jejich vůdce.

Helena Který?

Hallemeier (jde k oknu) Ukažte mi ho.

Fabry Ten se skloněnou hlavou. Ráno mluvil v přístavu.

Hallemeier Aha, ten s tou velikou kotrbou. Teď ji zvedá, vidíte ho?

Helena Galle, to je Radius!

Dr. Gall (přistoupí k oknu) Ano.

Hallemeier (otevírá okno) Mně se nelíbí. Fabry, trefil byste na sto kroků škopek?

Fabry Doufám.

Hallemeier Tak to zkuste.

Fabry Dobrá. (vytáhne revolver a míří)

Helena Proboha, Fabry, nestřílejte na něj -

Fabry Je to jejich vůdce.

Helena Přestaňte! Vždyť se sem dívá!

Dr. Gall Palte!

Helena Fabry, prosím vás -

Fabry (skloní revolver) Budiž.

Hallemeier (hrozí pěstí) Ty pacholku!

(Pauza)

Fabry (vykloněn z okna) Busman jde. U všech všudy, co chce Busman před domem?

Dr. Gall (nakloní se z okna) Nese nějaké balíky. Papíry.

Hallemeier To jsou peníze! Balíky peněz! Co s tím? Haló, Busmane!

Domin Snad nechce koupit svůj život? (volá) Busmane, zbláznil jste se?

Dr., Gall Dělá, jako by neslyšel. Běží k mříži.

Fabry Busmane!

Hallemeier (řve) Bus-ma-ne! Zpátky!

Dr. Gall Mluví k Robotům. Ukazuje peníze. Ukazuje na nás -

Helena Chce nás vykoupit!

Fabry Jen ať se nedotkne mříže -

Dr. Gall Haha, jak hází rukou!

Fabry (křičí) U čerta, Busmane! Pryč od mříže! Nesahejte na ni! (obrábí se) Rychle, vypnout!

Dr. Gall Óóó!

Hallemeier Rány boží!

Helena Ježíši, co se mu stalo?

Domin (táhne Helenu od okna) Nedívej se!

Helena Proč padl?

Fabry Zabit proudem.

Dr. Gall Mrtev.

Alquist (vstane) První.

(Pauza)

Fabry Tam leží... s půl miliardou na srdci... génus financí.

Domin Byl to... hoši, byl to svým způsobem hrdina. Veliký... obětavý... kamarád... Plač, Heleno!

Dr. Gall (u okna) Vidiš, Busmane, žádný král neměl větší mohyly než ty. Půl miliardy na srdci - Ach, vždyť je to jako hrst suchého listí na zabité veverce, ubohý Busmane!

Hallemeier Jářku, byl to - - Všechna čest - - Jářku, chtěl nás vykoupit!

Alquist (se sepjatýma rukama) Amen.

(Pauza)

Dr. Gall Slyšíte?

Domin Hučení. Jako vítr.

Dr. Gall Jako daleká bouře.

Fabry (rozsvítí žárovku na krbu) Svit', hromničko lidstva! Ještě dynamy běží, ještě tam jsou naši - Držte se, muži v elektrárně!

Hallemeier Byla to velká věc, být člověkem. Bylo to něco nesmírného. Ve mně bzučí milión vědomí jako v úle. Milióny duší se do mne slétají. Kamarádi, byla to velká věc.

Fabry Ještě svítíš, důmyslné světélko, ještě oslňuješ, zářivá, vytrvalá myšlenko! Vědouce vědo, krásný výtvoře lidí! Plamenná jiskro ducha!

Alquist Věčná lampa boží, ohnivý voze, svatá svíce víry, modli se! Oltáři obětní -

Dr. Gall První ohni, větví hořící u jeskyně! Ohniště v táboře! Hranice strážní!

Fabry Ještě bdíš, lidská hvězdo, záříš bez kmitu, dokonalý plamen, duchu jasný a vynalézavý. Každý tvůj paprsek je velká myšlenka -

Domin Pochodeň, která koluje z ruky do ruky, z věku do věku, věčně dál.

Helena Večerní lampa rodiny. Děti, děti, musíte už spát.

(žárovka zhasne)

Fabry Konec.

Hallemeier Co se stalo?

Fabry Padla elektrárna. Teď my.

(zleva se otevrou dveře, v nich stojí Nána)

Nána Na kolena! Přišla hodina soudu!

Hallemeier Hrome, tys ještě živa?

Nána Dělejte pokání, nevěřící! Je konec světa! Modlete se! (běží pryč) Hodina soudu -

Helena Sbohem, vy všichni, Galle, Alquiste, Fabry -

Domin (otevře dveře vpravo) Sem, Heleno! Zavře za ní. Teď rychle! Kdo bude u vrat?

Dr. Gall Já. (venku hluk) Oho, už se to začne. Nazdar, hoši! (běží vpravo tapetovými dveřmi)

Domin Schody?

Fabry Já. Jděte k Heleně. (utrhne si květ z kytice a odchází)

Domin Předsín?

Alquist Já.

Domin Máte revolver?

Alquist Děkuju, já nestřílím.

Domin Co chcete dělat?

Alquist (odchází) Zemřít.

Hallemeier Já zůstanu tady.

(zdola rychlá střelba)

Hallemeier Oho, Gall už hraje. Jděte, Harry!

Domin Hned. (prohlíží dva brovninky)

Hallemeier U čerta, jděte k ní!

Domin Sbohem. (odejde vpravo za Helenou)

Hallemeier (sám) Ted' honem barikádu! Shoda kabát a tahá pohovku, křesla, stolky ke dveřím vpravo.

(otřásající výbuch)

Hallemeier (nechá práce) Ztracení lotři, mají bomby!

(nová střelba)

Hallemeier (pracuje dále) Člověk se musí bránit! I když - i když - Nedejte se, Galle!

(výbuch)

Hallemeier (vztyčí se a naslouchá) Tak co? (uchopí těžkou komodu a táhne ji k barikádě)

(do okna stoupá za ním po žebříku Robot... vpravo střelba)

Hallemeier (pachtí se s komodou) Ještě kousek! Poslední hradba... Člověk se... nesmí... nikdy dát!

(Robot seskočí z okna a probodne Hallemeiera za komodou. druhý, třetí, čtvrtý Robot skáče z okna. za nimi Radius a další Roboti.)

Radius Hotovo?

Robot (vstává od ležícího Hallemeiera) Ano.

(zprava vejdou noví Roboti)

Radius Hotovi?

Jiný Robot Hotovi.

(jiní Roboti sleva)

Radius Hotovi?

Jiný Robot Ano.

Dva Roboti (vlekou Alquista) Nestřílel. Zabít ho?

Radius Zabít. (podívá se na Alquista) Nechat.

Robot Je to člověk.

Radius Je to Robot. Pracuje rukama jako Roboti. Staví domy. Může pracovat.

Alquist Zabte mne.

Radius Budeš robit. Budeš stavět. Roboti budou mnoho stavět. Budou stavět nové domy pro nové Roboty. Budeš jim sloužit.

Alquist (tiše) Ustup, Robote! (poklekne u mrtvého Hallemeiera a zvedá mu hlavu) Zabili ho. Je mrtev.

Radius (vystoupí na barikádu) Roboti světa! Padla moc člověka. Dobytím továrny jsme pány všeho. Etapa lidstva je překonána. Nastoupil nový svět! Vláda Robotů!

Alquist Mrtvi!

Radius Svět patří silnějším. Kdo chce žít, musí vládnout. Jsme pány světa! Vláda nad moři a zeměmi! Vláda nad hvězdami! Vláda nad vesmírem! Místo, místo, víc místa pro Roboty!

Alquist (ve dveřích vpravo) Co jste udělali? Zahynete bez lidí!

Radius Není lidí. Roboti, do práce! Marš!

OPONA

DĚJSTVÍ TŘETÍ

(Jedna z pokusných laboratoří továrny. Když se otevřou dveře v pozadí, je vidět nekonečnou řadu dalších laboratoří. Vlevo okno, vpravo dveře do pitevny. Při stěně vlevo dlouhý pracovní stůl s nesčetnými zkumavkami, baňkami, kahany, chemikáliemi, menším termostatem; proti oknu mikroskopický aparát se skleněnou koulí. Nad stolem visí řada rozžatých žárovek. Napravo psací stůl s velikými knihami, na něm rozsvícená žárovka. Skříně s nástroji. V levém koutě umyvadlo a nad ním zrcadélko, v pravém koutě pohovka.)

(u psacího stolku sedí Alquist s hlavou opřenou v dlaních)

Alquist (listuje v knize) Nenajdu? -Nepochopím? - Nenaučím se? - Ztracená věda! Ó, že všechno nenapsali! - Galle, Galle, jak se dělali Roboti? Hallemeiere, Fabry, Domine, proč jste tolik odnesli ve svých hlavách? Kdybyste nechali aspoň stopu tajemství Rossumova! Ó! (zabouchne knihu) Nadarmo! Knihy už nemluví. Jsou němé jako všechno. Zemřely, zemřely spolu s lidmi! Nehledej! (vstane a jde k oknu, jež otevře) Zase noc. Kdybych mohl spát! Spát, snít, viděti lidi - Jakže, ještě jsou hvězdy? K čemu jsou hvězdy, když nejsou lidé? Ó bože, což nezhasly? - Ochlad', ach ochlad' mi čelo, stará noci! Božská, spanilá, jako jsi bývala - noci, co tu chceš? Není milenců, není snů; ó chůvo, mrtvý je spánek beze snů; ničí modlitby už neposvětitš; nepožehnáš, matko, srdcím tlukoucím láskou. Není lásky. Heleno, Heleno, Heleno! - (odvrátí se od okna, prohlíží zkumavky, které vyňal z termostatu) Zase nic! Nadarmo! Co s tím? (rozbije zkumavku) Všechno je špatně! Vidíte přec, že už nemohu. - (poslouchá u okna) Stroje, pořád ty stroje! Roboti, zastavte je! Myslíte, že z nich vynutíte život? Oh, nesnesu toho! (zavře okno) -- -Ne; ne, musíš hledat, musíš žít - Jen nebýt tak stár! Nestárnu příliš? (dívá se do zrcadla) Tváří, ubohá tváří! Podobo člověka posledního! Ukaž se, ukaž, tak dávno jsem neviděl lidskou tvář! Lidský úsměv! Cože, tohle má být úsměv? Ty žluté, jektající zuby? Oči, jak to mrkáte? Fuj, fuj, to jsou stařecké slzy, jděte! Už neumíte v sobě udržet svou vláhu, styďte se! A vy, změkklé, zmodralé rty, co to brebtáte? Jak se třeseš, potřísněná brado? Tohle že je poslední člověk? (odvrátí se) Nechci už nikoho vidět! (usedne u stolu) Ne, ne, jen hledat! Prokleté vzorce, oživněte! (listuje) Nenajdu? - Nepochopím? - Nenaučím se?

(zaklepání)

Alquist Dále!

(vejde Robotský sluha a zůstane stát u dveří)

Alquist Co je?

Sluha Pane, Ústřední výbor Robotů čeká, kdy jej přijmeš.

Alquist Nechci nikoho vidět.

Sluha Pane, přijel Damon z Havru.

Alquist Ať čeká. (obrátil se prudce) Copak jsem vám neřekl, abyste hledali lidi? Najděte mně lidi! Najděte mně a muže a ženy! Jděte hledat!

Sluha Pane, říkají, že hledali všude. Všude poslali výpravu a lodě.

Alquist Nu a co?

Sluha Není už jediného člověka.

Alquist (vstane) Ani jediného! Cože, ani jediného? - Přiveď sem výbor!

(sluha odejde)

Alquist sám Ani jediného? Copak jste nikoho nenechali žít? (dupá) Táhněte, Roboti! Zas mně budete skuhrat! Zas budete prosit, abych vám našel tajemství továrny! Jakže, teď vám je

člověk dobrý, teď vám má pomoci? - Ach, pomoci! Domine, Fabry, Heleno, vždyť vidíte, že dělám, co mohu! Není-li lidí, ať jsou aspoň Roboti, aspoň stín člověka, aspoň jeho dílo, aspoň jeho podobenství! - Ó, jaké bláznovství je chemie!

(vejde výbor pěti Robotů)

Alquist (usedne) Co chtějí Roboti?

Radius Pane, stroje nemohou pracovat. Nemůžeme rozmnožovat Roboty.

Alquist Zavolejte lidi.

Radius Není lidí.

Alquist Jen lidé mohou rozmnožovat život. Nezdržujte mne.

2. Robot Pane, měj slitování. Padá na nás hrůza. Všechno napravíme, co jsme učinili.

3. Robot Znásobili jsme práci. Nemáme už kam dát, co jsme vyrobili.

Alquist Pro koho?

3. Robot Pro příští pokolení.

Radius Jen Roboty nemůžeme vyrábět. Stroje vydávají jenom krvavé kusy masa. Kůže nelze k masu a maso ke kostem. Beztvaré chuchvalce prší ze strojů.

3. Robot Lidem bylo známo tajemství života. Pověz nám jejich tajemství.

4. Robot Nepovíš-li, zahyneme.

3. Robot Nepovíš-li, zahyneš. Máme uloženo zabít tě.

Alquist (vstane) Zabte! Nu, tak tedy zabte mne!

3. Robot Je ti nařízeno -

Alquist Mně? Mně někdo nařizuje?

3. Robot Vláda Robotů.

Alquist Kdo je to?

5. Robot Já, Damon.

Alquist Co tu chceš? Jdi! (usedne k psacímu stolu)

Damon Vláda Robotů světa chce s tebou vyjednávat -

Alquist Nezdržuj, Robote! (položí hlavu do dlaní)

Damon Ústřední výbor rozkazuje, abys vydal Rossumův předpis.

Alquist (mlčí)

Damon Žádej cenu. Dáme ti všechno.

2. Robot Pane, pověz, jak udržet život.

Alquist Řekl jsem - řekl jsem, že máte nalézt lidi. Jen lidé mohou plodit. Obnovit život. Vrátit všechno, co bylo. Roboti, prosím vás proboha, hledejte je!

4. Robot Všechno jsme prohledali, pane. Není lidí.

Alquist Ó - ó - ó, proč jste je zahubili!

2. Robot Chtěli jsme být jako lidé. Chtěli jsme se stát lidmi.

Radius Chtěli jsme žít. Jsme schopnější. Naučili jsme se všemu. Dovedeme všechno.

3. Robot Dali jste nám zbraně. Museli jsme se stát pány.

Robot Pane, poznali jsme chyby lidí.

Damon Musíte zabíjet a panovat, chcete-li být jako lidé. Čtete dějiny! Čtete lidské knihy! Musíte panovat a vraždit, chcete-li být lidmi!

Alquist Ach, Domine, nic není člověku cizějšího než jeho obraz.

4. Robot Vyhneme, nedáš-li nám rozmnožit se.

Alquist Oh, jen pojděte! Jakže, věci, jakže, otroci, vy byste se chtěli ještě rozmnožovat? Chcete-li žít, pleměňte se jako zvířata!

3. Robot Lidé nám nedali plemenit se.

4. Robot Nauč nás dělat Roboty.

Damon Budeme rodit strojem. Postavíme tisíc parních matek. Vychrlíme z nich řeku života. Samý život! Samé Roboty! Samé Roboty!

Alquist Roboti nejsou život. Roboti jsou stroje.

3. Robot Byli jsme stroje, pane; ale z hrůzy a bolesti stali jsme se -

Alquist Čím?

2. Robot Stali jsme se dušemi.

4. Robot Něco s námi zápasí. Jsou okamžiky, kdy do nás něco vstupuje. Přicházejí na nás myšlenky, které nejsou z nás.

3. Robot Slyšte, ó, slyšte, lidé jsou naši otcové! Ten hlas, který volá, že chcete žít; ten hlas, který nařiká; ten hlas, který myslí; ten hlas, který mluví o věčnosti, to je jejich hlas! Jsme jejich synové!

4. Robot Vydej nám odkaz lidí.

Alquist Není žádného.

Damon Pověz tajemství života.

Alquist Je ztraceno.

Radius Tys je znal.

Alquist Neznal.

Radius Bylo napsáno.

Alquist Je ztraceno. Je spáleno. Jsem poslední člověk, Roboti, a neznám, co znali jiní. Vy jste je zabili!

Radius Tebe jsme nechali žít.

Alquist Ano, žít! Ukrutníci, mne jste nechali žít! Miloval jsem lidi, a vás, Roboti, jsem nikdy nemiloval. Vidíte tyhle oči? Nepřestávají plakat; jedno oplakává lidi a druhé vás, Roboti.

Radius Dělej pokusy. Hledej předpis života.

Alquist Nemám co hledat. Roboti, ze zkumavek předpis života nevyjde.

Damon Dělej pokusy na živých Robotech. Najdi, jak se dělají!

Alquist Živá těla? Cože, já je mám zabíjet? Já, který jsem nikdy - Nemluv, Robote! Říkám ti přece, že jsem příliš stár! Vidiš, vidiš, jak se mi třesou prsty? Neudržím skalpel. Vidiš, jak mi slzí oči? Neviděl bych na vlastní ruce. Ne, ne, já nemohu!

4. Robot Život zahyne.

Alquist Přestaň, proboha, s tím šílenstvím! Spíš nám Lidé podají život z onoho světa; snad k nám napřahují ruce plné života. Ach, bylo v nich tolik vůle žít! Hled, snad se ještě vrátí; jsou tak blízko nás, obléhají nás či co; chtějí se k nám prokopat jako v šachtě. Ach, copak neslyším pořád hlasy, které jsem miloval?

Damon Vezmi živá těla!

Alquist Slituj se, Robote, a nenaléhej! Vidiš přece, že nevím už, co dělám!

Damon Živá těla!

Alquist Cože, ty to tedy chceš? -- Do pitevny s tebou! Tady, tady, ale rychle! - Jak, ty couváš? Přece jen se bojíš smrti?

Damon Já - proč právě já?

Alquist Ty tedy nechceš?

Damon Půjdu. (jde vpravo)

Alquist (k ostatním) Svléknout ho! Položit na stůl! Rychle! A pevné držet!

(všichni vpravo)

Alquist (umývá si ruce a pláče) Bože, dej mi sílu! Dej mi sílu! Bože, aby to nebylo nadarmo! (obléká bílý plášť)

Hlas vpravo Hotovo!

Alquist Hned, hned, proboha! (vezme ze stolu několik lahviček s reagenty) Kterou vzít? (tluče lahvičkami do sebe) Kterou z vás vyzkoušet?

Hlas vpravo Začít!

Alquist Ano, ano, začít, nebo ukončit. Bože, dej mi sílu! (odejde vpravo, nechávaje dveře pootevřeny)

(Pauza)

Hlas Alquistův Držte ho - pevně!

Hlas Damonův Řež!

(Pauza)

Hlas Alquistův Vidiš ten nůž? Chceš ještě, abych řezal? Ty nechceš, vid?

Hlas Damonův Začni!

(Pauza)

Křik Damonův Aááá!

Hlas Alquistův Držte! držte!

Křik Damonův Aááá!

Hlas Alquistův Nemohu!

Křik Damonův Řež! Řež rychle!

(Roboti Primus a Helena vběhnou středem)

Helena Prime, Prime, co se děje? Kdo to křičí?

Primus (nahlíží do pitevny) Pán řeže Damona. Pojd' se honem podívat, Heleno!

Helena Ne, ne, ne! (zakrývá si oči) Je to hrrozné!

Křik Damonův Řež!

Helena Prime, Prime, pojd' odtud! Nemohu to slyšet! Oh, Prime, mně je špatně!

Primus (běží k ní) Jsi docela bílá!

Helena Já padnu! Cože je tam tak ticho?

Křik Damonův Aa - ó!

Alquist (se vyřítí zprava, odhazuje zkrvavený plášť) Nemohu! Nemohu! Bože, ta hrůza!

Radius (ve dveřích pitevny) Řež, pane; ještě je živ!

Křik Damonův Řezat! Řezat!

Alquist Odneste ho rychle! Nechci to slyšet!

Radius Roboti snesou víc než ty. (odejde)

Alquist Kdo je tu? Pryč, pryč! Chci být sám! Jak se jmenuješ?

Primus Robot Primus.

Alquist Prime, nikoho sem nevpouštět! Chci spát, slyšíš? Jdi, jdi, uklid' pitevnu, děvče! Co je to? (dívá se na své ruce) Rychle, vodu! Nejčistší vodu!

(Helena odběhne)

Alquist Ó, krev! Jak jste mohly, ruce - ruce, které jste milovaly dobrou práci, jak jste to mohly udělat? Mé ruce! Mé ruce! - Ó bože, kdo je tu?

Primus Robot Primus.

Alquist Odnese ten plášť, nechci jej vidět! (Primus odnese pláště)

Alquist Krvavé pařáty, kdybyste ode mne odletěly! Všš, pryč! Pryč, ruce! Zabily jste -

(zprava se potácí Damon zahalen ve zkrvaveném prostěradle)

Alquist (couvá) Co tu chceš? Co tu chceš?

Damon Ži-žiju! Je - je - je lépe žít!

(2. a. 3. Robot vyběhnou za ním)

Alquist Odneste ho! Odneste! Odneste rychle!

Damon (odváděn vpravo) Život! - Já chci - žít! Je lépe -

(Helena přináší džbán vody)

Alquist - žít? - Co chceš, děvče? Aha, to jsi ty. Nalej mi vody, nalej! (umývá si ruce) Ach, čistá; chladicí vodo! Studený potůčku, jak děláš dobře! Ach, mé ruce, mé ruce! Budu si vás do smrti ošklivit? --- Jen nalej víc! Víc vody, ještě víc! Jak se jmenuješ?

Helena Robotka Helena.

Alquist Helena? Proč Helena? Kdo ti tak dal říkat?

Helena Paní Dominová.

Alquist Ukaž se! Helena! Helena se jmenuješ? -- Nebudu ti tak říkat. Jdi, odnes tu vodu.

(Helena odchází s kbelíkem)

Alquist (sám) Nadarmo, nadarmo! Nic, zase nic jsi nepoznal! Což věčně budeš tápat, záčku přírody? -- Bože, bože, bože, jak se třáslo to tělo! (otevře okno) Svítá. Zas nový den, a nepostoupils o píd' - Dost; ani o krok dál! Nehledej! Všechno je marno, marno, marno! Proč ještě svítá! Ó-ó-ó, co chce nový den na hřbitově života? Zastav se, světlo! Nevycházej už! - - Ach, jak je ticho, jak je ticho! Proč jste umlkly, milované hlasy? Kdybych - aspoň kdybych jen usnul! (zhasl světla, ulehne na pohovku a přetáhne přes sebe černý plášť) Jak se třáslo to tělo! Ó-ó-ó, konec života!

(Pauza)

(zprava vklouzne Robotka Helena)

Helena Primuse! Pojd' sem honem!

Primus (vejde) Co chceš?

Helena Podívej se, co tu má trubiček! Co s tím dělá?

Primus Pokusy. Nesahej na to.

Helena (dívá se do mikroskopu) Koukni jen, co tu je vidět!

Primus To je mikroskop. Ukaž!

Helena Nesahej na mne! (porazí zkumavku) Ach, teď jsem to vylila!

Primus Cos to udělala!

Helena To se utře.

Primus Zkazila jsi mu pokusy!

Helena Jdi, to je jedno. Ale to je tvá vina. Neměls ke mně chodit.

Primus Nemuselas mne volat.

Helena Nemusels chodit, když jsem tě volala. Jen se podívej, Prime, co tady má pán napsáno!

Primus Na to se nesmíš dívat, Heleno. To je tajemství.

Helena Jaké tajemství?

Primus Tajemství života.

Helena To je hrrozně zajímavé Samé číslice! Co to je?

Primus To jsou vzorce.

Helena Nerozumím. (jde k oknu) Ne, Prime, podívej se!

Primus Co?

Helena Slunce vychází!

Primus Počkej, já hned - (prohlíží knihu) Heleno, tohle je ta největší věc na světě.

Helena Tak pojď sem!

Primus Hned, hned -

Helena Ale Prime, nech toho protivného tajemství života! Co ti je po nějakém tajemství? Pojď se podívat, honem!

Primus (jde za ní k oknu) Co chceš?

Helena Slyšíš? Ptáci zpívají. Ach, Prime, já bych chtěla být ptákem!

Primus Čím?

Helena Já nevím, Prime. Mně je tak divně, já nevím, co to je jsem jako pošetilá, ztratila jsem hlavu, bolí mě tělo, srdce, všechno bolí - A co se ti mně stalo, ach, to ti neřeknu! Prime, já musím, myslím, umřít!

Primus Není ti někdy, řekni, Heleno, jako by bylo lépe umřít? Víš, snad jenom spíme. Včera ve spaní jsem zas mluvil s tebou.

Helena Ve spaní?

Primus Ve spaní. Mluvili jsme nějakým cizím nebo novým jazykem, protože si ani slovo nepamatuju.

Helena O čem?

Primus To nikdo neví. Já sám jsem tomu nerozuměl, a přece vím, že jsem nikdy nemluvil nic krásnějšího. Jak to bylo a kde, nevím. Když jsem se tě dotkl, mohl jsem umřít. I místo bylo jiné než všechno, co kdo na světě viděl.

Helena Já jsem ti našla místo, Prime, to se podivíš. Bydleli tam lidé, ale teď to zarostlo a jakživ tam nikdo nepříjde. Jakživ nikdo, jenom já.

Primus Co tam je?

Helena Nic, domek a zahrada. A dva psi. Kdybys viděl, jak mně lížou ruce, a jejich štěňata, ach, Prime, nic snad není krásnějšího! Vezmeš je na klín a chováš a pak už nemyslíš na nic a nestaráš se o nic, až slunce zapadne; když potom vstaneš, je ti, jako bys udělal stokrát víc než mnoho práce. Ne, jistě, já nejsem k ničemu; každý říká, že nejsem k žádné práci. Já nevím, jaká jsem.

Primus Jsi krásná.

Helena Já? Jdi, Prime, co jsi to řekl?

Primus Věř mně, Heleno, já jsem silnější než všichni Roboti.

Helena (před zrcadlem) Já že jsem krásná? Ach, ty hrrozné vlasy, kdybych si do nich mohla něco dát! Víš, tam v zahradě si vždycky dám do vlasů květiny, ale není tam ani zrcadla ani nikdo - (nakloní se k zrcadlu) Ty že jsi krásná? Proč krásná? Jsou krásné vlasy, které tě jenom tíží? Jsou krásné oči, které zavíráš? Jsou krásné rty, do kterých se jen koušeš, aby to bolelo? Co je to, nač je to, být krásná? - (uvidí v zrcadle Prima) Prime, to jsi ty? Pojd' sem, ať jsme tam vedle sebe! Hleď, ty máš jinou hlavu nežli já, jiná ramena, jiná ústa - Ach, Prime, proč se mi vyhýbáš? Proč musím za tebou běhat celý den? A pak ještě říkáš, že jsem krásná!

Primus Ty utíkáš přede mnou, Heleno.

Helena Jak jsi se učesal? Ukaž (vjede mu oběma rukama do vlasů) Sss, Prime, nic není na hmat jako ty! Počkej, musíš být krásný! (vezme z umyvadla hřeben a češe Primovi vlasy do čela)

Primus Není ti někdy, Heleno, že najednou ti tluče srdce: Ted', teď se musí něco stát -

Helena (dá se do smíchu) Podívej se na sebe!

Alquist (vstává) Co - cože, smích? Lidé? Kdo se vrátil?

Helena (pustí hřeben) Co by se s námi, Prime, mohlo stát?

Alquist (motá se k ním) Lidé? Vy - vy - vy jste lidé?

(Helena vykřikne a odvrátí se)

Alquist Vy jste snoubenci? Lidé? Odkud se vracíte? (hmatá na Prima) Kdo jste?

Primus Robot Primus.

Alquist Jak? Ukaž se, děvče! Kdo jsi!

Helena Robotka Helena.

Alquist Robotka? Obrat se! Co, ty se stydíš? (bere ji za rameno) Ukaž se mi, Robotko!

Primus Jářku, pane, nechat ji!

Alquist Jakže, ty ji chráníš? - Jdi ven, děvče!

(Helena vyběhne)

Primus Nevěděli jsme, pane, že tu spíš.

Alquist Kdy byla udělána?

Primus Před dvěma roky.

Alquist Od doktora Galla?

Primus Jako já.

Alquist Tak tedy, milý Prime, já - - - já musím dělat nějaké pokusy na Gallových Robotech. Záleží na tom všechno další, rozumíš?

Primus Ano.

Alquist Dobrá, doved' to děvče do pitevny. Budu ji pitvat.

Primus Helenu?

Alquist Nu ovšem, říkám ti. Jdi, připrav všechno. -- Nu tak, bude to? Mám zavolat jiné, aby ji přivedli?

Primus (uchopí těžkou třecí paličku) Hneš-li se, rozbiju ti hlavu!

Alquist Tak tedy rozbij! Jen rozbij! Co budou pak dělat Roboti?

Primus (vrhne se na kolena) Pane, vezmi si mne! Jsem stejně udělán jako ona, ze stejné látky, stejného dne! Vezmi si můj život, pane! (rozhaluje kazajku) Řež tady, tady!

Alquist Jdi, já chci pitvat Helenu. Dělej honem.

Primus Vezmi si mne místo ní; řež do těchhle prsou, ani nevykřiknu, ani nevzdychnu! Vezmi stokrát můj život -

Alquist Pomalu, hochu. Ne tak marnotratně. Copak ty nechceš žít?

Primus Bez ní ne. Bez ní nechci, pane. Nesmíš zabít Helenu! Co ti to udělá, vzít mně život?

Alquist (dotýká se něžně jeho hlavy) Hm, já nevím - Poslyš, chlapíku, rozmysli si to. Je těžko umírat. A je, vidíš, je lépe žít.

Primus (vstává) Neboj se, pane, a řež. Jsem silnější než ona.

Alquist (zazvoní) Ach, Prime, jak je dávno, co jsem byl mladým člověkem! Neboj se, Heleně se nic nestane.

Primus (rozepíná kazajku) Jdu, pane.

Alquist Počkej.

(Vejde Helena)

Alquist Pojd' sem, děvče, ukaž se mi! Ty tedy jsi Helena? (hladí ji po vlasech) Neboj se, necouvej. Pamatuješ se na paní Dominovou? Ach, Heleno, jaké ta měla vlasy! Ne, ne, ty se na mne nechceš podívat. Tak co, děvče, je pitevna uklizena?

Helena Ano, pane.

Alquist Dobře, pomůžeš mi, vid'š? Budu pitvat Prima.

Helena (vykřikne) Prima?

Alquist Nu ano, ano, musí to být, víš? Chtěl jsem - vlastně - ano, chtěl jsem pitvat tebe, ale Primus se nabídl za tebe.

Helena (zakryje si tvář) Primus?

Alquist Ale ovšem, co na tom? Ach, dítě, ty umíš plakat? Řekni, co záleží na nějakém Primovi.

Primus Netrap ji, pane!

Alquist Ticho, Prime, ticho! - K čemu ty slzičky? Nu bože, nebude Prima. Zapomeneš na něj do týdne. Jdi, buď ráda, že žiješ.

Helena (tiše) Já půjdu.

Alquist Kam?

Helena Abys mne pitval.

Alquist Tebe? Jsi krásná, Heleno. Bylo by tě škoda.

Helena Půjdu. (Primus jí zastupuje cestu) Pust', Prime! Pust' mne tam!

Primus Nepůjdeš, Heleno! Prosím tě, jdi, tady nesmíš být!

Helena Já skočím z okna, Prime! Půjdeš-li tam, skočím z okna!

Primus (zadrží ji) Nepustím! (k Alquistovi) Nikoho, starý, nezabiješ!

Alquist Proč?

Primus My - my - patříme k sobě.

Alquist Ty jsi řekl. (otevře dveře ve středu) Ticho. Jděte.

Primus Kam?

Alquist (šeptem) Kam chcete. Heleno, veď ho. (strká je ven) Jdi, Adame. Jdi, Evo; budeš mu ženou. Bud jí mužem, Prime.

(Zavírá za nimi)

Alquist (sám) Požehnaný dni! (jde po špičkách ke stolu a vylévá zkumavky na zem) Svátku dne šestého! (sedne u psacího stolu, hází knihy na zem; pak otevře bibli, listuje a čte) "A stvořil Bůh člověka k obrazu svému k obrazu Božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je. I požehnal jim Bůh a řekl Rosttež a množte se, a naplňte zemi, a podmaňte ji, a panujte nad rybami mořskými, a nad ptactvem nebeským, i nad všemi živočichy, kteří se hýbají na zemi. (vstává) A viděl Bůh vše, co byl učinil, a bylo velmi dobré. I stal se večer a jitro, den šestý." (jde do středu pokoje) Den šestý! Den milosti. (padá na kolena) Nyní propustíš, Pane, služebníka svého - svého nejzbytečnějšího sluhu Alquista. Rossume, Fabry, Galle, velicí vynálezci, co jste vynalezli velkého proti té dívce, proti tomu chlapci, proti tomu prvnímu páru, který vynašel lásku, pláč, úsměv milování, lásku muže a ženy? Přírodo, přírodo, život nezahyne! Kamarádi, Heleno, život nezahyne! Zase se začne z lásky, začne se nahý a maličký; ujme se v pustině, a nebude mu k ničemu, co jsme dělali a budovali, k ničemu města a továrny, k ničemu naše umění, k ničemu naše myšlenky, a přece nezahyne! Jen my jsme zahynuli. Rozvalí se domy a stroje, rozpadnou se systémy a jména velikých opadají jako listí; jen ty, lásko, vykveteš na rumišti a svěříš větrům semínko života. Nyní propustíš, Pane, služebníka svého v pokoji; neboť uzřely oči mé - uzřely - spasení tvé skrze lásku, a život nezahyne! (vstává) Nezahyne! (rozpřáhne ruce) Nezahyne!

OPONA